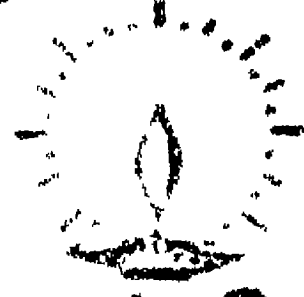

2.752

సమీక్ష

భీతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బుల్లసు సతారామశాస్త్రి

కాలము 14

కాలము-వార్షికము 16-7-1991, 1-8-1991

పంపు 14, 15

ఈ పరిచయ రచయితలు :-

1. డా॥ బిరియాల రామకృష్ణ	5. శ్రీ చప్పల దానివాడశర్మ
2. శ్రీ ముద్దిపాటి శివారావు	6. శ్రీమతి లక్ష్మిమణి శాసన
3. డా॥ చిర్రావూరి శ్రీరామశర్మ	7. శ్రీమతి యం, మీనాప్రభాకర్
4. డా॥ ఎ. వడ్డేపాటి	8. శ్రీ ధర్మాజీ వేదాంతాచార్య

1, 16 వేదాంత ప్రచురించబడినది.

సంవత్సర చందా రూ. 20.00

6 మాసములకు రూ. 12.00

నిడి ప్రతి రూ. 2.00

సకాలంలో చందా పంపి సహకరించండి

— సంపాదకుని మాట —

ఆంధ్రదేశంలో అత్యున్నత గౌరవం పొందిన ప్రముఖులలో శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు గారు ఒకరు. వేద, వేదాంత సారములను జీర్ణించుకుని ఒక కట్టుబాటుతో తనదైన ఒక జీవిత పంథాన్నేర్పరచుకుని తలయెత్తి బ్రతికిన మహామనీషి శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు. నిత్య జీవితంలో ఏ విషయంలోనూ 'సద్దుబాటు' అన్నది ఒప్పకోకుండా ఉద్యోగనిర్వహణలో కూడా 'రాజ్' అను మాటకు తావులేకుండా తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాలకోసం ఎన్ని నిఘరానై నా ఓర్చి తన సంవత్సరాల 'సింహం'లాంటి జీవితం గడపి 6-7-1991 న కీర్తిశేఖులై నారు.

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీనుంచి వీరు పొందిన పురస్కారం కేవలం తెలుగు భాషలో వీరికి గల పాండిత్యం, వేదాంత విజ్ఞానంలో వీరికి గల అపారమైన అవగాహనలకు ఒక చిన్న గుర్తింపు మాత్రమే.

వీరి ఆత్మశాంతి కిదే మా శ్రద్ధాంజలి.

— సంపాదకుడు

* గ మ ని క *

గోదావరి పుష్కరాల సందర్భంగా అనివార్యమైన అవాంతరాలవల్ల
స్వర్గీయ శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి స్మారక పురస్కార సభను
ఆగస్టు నెలకు మార్చుకోవలసి వచ్చినది. సభ జరిగే తేదీ
విషయములు బహుమతి గ్రహీతలకు, పాఠకులకు
ఆగస్టు మొదటివారంలో తప్పక తెలుపగలము.
అనివార్యమైన ఈ కాలయాపనకు
క్షంతువులము.

— సంపాదకుడు

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

మనుచరిత్ర పునశ్చరణం- 4

ప్రవర వరూధిని సంవాదం

....డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ

ప్రవరవరూధిని సంవాదం చాలా అద్భుతమైన కావ్యమట్టం. లోకంలో ఒక పరాంగన ఒక పురుషుని తనతన తానే కోరుకుని వస్తే ఆ పురుషుడి మనోభావాలూ, ప్రవర్తన ఎలా ఉంటాయో మనకెవరూ చెప్పనక్కరలేదు. సాధారణంగా ఇది పురుషుడి వతనానికి దారి తీస్తుంది. లోకంలో ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోలేని పురుషులే ఎక్కువ. ఇంద్రియాలను నిగ్రహించేందుకు మనిషి అంతర్ముఖుడై సంయమనాన్ని అభ్యసించడంకన్నా వేరు దారిలేదు. తరతరాలుగా మనిషి ఈ విషయంలోనే పొరబడుతున్నాడు. కామం మనిషిని పూర్తిగా లొంగదీసుకునే వాంఛ. కానీ ఒక వాంఛకు లొంగిపోకుండా వాంఛనే లొంగదీసుకుంటే మనిషి మహోన్నతుడవుతాడు.

ప్రవరుడి పాత్రని ఈ దృష్టితోనే చూడాలి. ప్రవరుడు కామానికి లొంగిపోతే ఏమయ్యేది అన్న దృష్టితో చూడకూడదు. ప్రవర వరూధిని సంవాదంలో బోలెడు తర్కం కనిపిస్తుంది. కావలసిన సుభాలన్నీ ఎదురైతే ప్రవరుడు విముఖత్వం చూపిస్తాడు. వరూధిని అతనితో సమర్థవంతంగా వాదించి ఓడిపోతుంది. ఆ వాదం ఎలా నడిపించాడు పెద్దనాడు? అదీ గమనించాల్సిన విషయం.

వరూధిని తన గొప్పతనాన్నంతటినీ ప్రవరుడికి వివరించుకుంటుంది. ఆమె చరిత్రలో మనల్ని ఆకర్షించే అంశాలెన్నో ఉన్నాయి. ఆమె ఏకవచనంలో గాకుండా బహువచనంలో తమ పరిచయం చేసుకోవడం తన జాతి గొప్పతనాన్నీ ముఖ్యంగా అప్పరసల ప్రతి

ష్ఠనూ నిరూపించే ఉద్దేశం ఉంది. అంతే కానీ అహంభావం కనిపించదు.

ఇక్కడ అప్పరసలెవరు అనే ప్రశ్నకు జవాబుకూడా దొరుకుతుంది. దాని ప్రకారం అప్పరసలు సాగర మధన సమయంలో పుట్టిన అందగత్తెలు. వారి విద్యాప్రవృత్తి జంత్రగత్రాల గాంధర్వ సంగీతాలాపనమే. వాళ్ళకి బాగా తెలిసిన శాస్త్రం కామకళాశాస్త్రమే. యజ్ఞభాగ్యలో వాటాలు లభిస్తాయి వారికి. మేరువర్వతం మీద కల్పవృక్షాల నీడలో వారు కూచుని గోష్ఠాలు సల్పుతారు. త్రిమూర్తుల సభల్లోనూ వాళ్ళకు నాట్యాలు ప్రదర్శించే అవకాశం ఉంది.¹

ఇలాంటి అప్పరసల్లో వరూధిని ఒకతే మాత్రమే.² వీరంతా కలిసి హిమగిరి మీద విహరిస్తూ ఉంటారు వినోదంగా. ఆక్కడ గంగానీర ప్రాంతాల్లోని ఉద్యానాలు వారి విహారస్థలాలు.³

స్వీయపరిచయం చేసుకున్నాకా, వరూధిని తన ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించాల్సిందిగా ప్రవరుణ్ణి కోరింది.⁴ నా యింటిని "పావనం చేసి" శ్రమ తొలగించుకు పొమ్మంటుంది-నిజంగా, దీనికి ప్రవరుడి

ప్రతిస్పందన ఏమిటి? ప్రజలు దామె 'హృదయం' గ్రహించాడా? అమెకోసం అతనుకూడా వ్యామోహం ప్రకటించాడా? అనే కుతూహలం కలిగించడం లోనే కథ మలుపులుంటాయి. ఇక్కడ 'శృంగార సంఘర్షణ' మొదలవుతోంది. దీన్ని పెద్దన ఎలా నిర్వహించాడో పరిశీలించడం అవసరం.

ఈ సంఘర్షణయొక్క రేఖాచిత్రాన్ని కిందివిధంగా గీసుకోవచ్చును. కాదు, కాదు, తిరగరాసుకోవచ్చు.

ప్రవరుడు:- నీ సవర్యలన్నీ నా కందినట్టే. మీ యింటికొస్తే ఒకటి, రాకపోతే ఒకటి అవి నేననుకోవడంలేదు. అడిమానం చాలదా? నేను త్వరగా ఇంటికి పోవాలి. ఎందుకంటే నాకు నిత్యవిధులున్నాయి. దయచేసి నన్ను వెళ్ళనీ! కానీ నీ సాయం నాకు కావాలి. నాకు మా ఊరు చేరే ఉపాయం చెబుతావా నువ్వు? నీకు సాధ్యంకానిదేముంటుంది?

వరూధిని:- మీ ఊరు గురించి అంతగా పరిచయంలేదుకు? అక్కడేంచిత్రాలున్నాయి? ఇక్కడ చూడు. ఎన్ని అద్భుతాలున్నాయో? రత్నాల గుహలున్నాయి. మంచిగంధపు చెట్లున్నాయి. గంగానదీ నైకితాలున్నాయి. లవలీలరల పొదరిండ్లున్నాయి. ఇవన్నీ ఇంకా చూడనే లేదుగదా నువ్వు? నిజం చెప్పాలంటే నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను. నన్ను తిరస్కరిస్తావా? స్వీకరిస్తావా?

*ప్రవరుడు:- అయ్యో ఇలా మాటాడటం న్యాయమేనా నీకు? నేను వియ

మాల నతిక్రిమించకుండా జీవితం గడుపుతున్న బ్రాహ్మణుణ్ణి. నీది శారీరకమయిన కామం. నాలాంటివాణ్ణి కామించడం అలోచనారహితమయిన పని. ఇది తప్పు. నాకు రోజూ చేయవలసిన పనులు మూడున్నాయి. ఒకటి అగ్నికార్యం. రెండు దేవతార్చన. మూడు బ్రాహ్మణ సేవ. మరి ఆ మూడింటికీ ఈ రోజే విఘ్నం కలిగింది. నా తల్లిదండ్రీ చాలా ముసలివాళ్ళు నేను బంతిలో కూర్చోనిదే వాళ్ళు బువ్వ తినరు. కనుక ఈ రోజు నేనింటికి చేరకపోతే ధర్మభ్రష్టుడి నయి పోతాను.*

వరూధిని:- చూస్తే పైకి మహ్నాక మన్నుతుడిలాగున్నావు. పైగా మంచి పయసులోకూడా ఉన్నావు. ఈ పయసు నంతటినీ వైదికకర్మలకే ధారపోస్తే పయసు ప్రయోజనం ఏముంటుంది? అసలు పయసుకి ప్రయోజనం ఏమిటో తెలుసునా? భోగాలను తనివితీరా అనుభవించడమే. పైగా అహితాగ్ని నంటున్నావు. యజ్ఞాలు చేపేవారుకూడా అశించే అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి? మమ్మల్ని అనుభవించడానికి స్వర్గంలోకి రావడమే. నువ్వు ఏ ప్రయత్నం లేకుండానే ఆ అనుభవాన్ని ఇప్పటికప్పుడు పొందవచ్చు నన్నంగీరించావంటే? అసలు ఈ హిమాలయంలో లభించని భోగాలేమీ లేవు. తాజా కస్తూరి, గమగమలాదే జవాబి, పచ్చరూపం, పన్నీరు, రకరకాల పూలు. ఏది కావాలంటే దాన్నిచ్చే కల్పవృక్షాలూ ఇక్కడున్నాయి. పైగా నీకోసం 'వేను' ఉన్నాను. నన్ను

వద్దని తీరిగి నువ్వు ఆ సంసారకూపం లోనే పడటం, పడతాననడం నాకు విచారం కలిగిస్తోంది.¹⁰

పురుషస్వర్గ లేకుండా నిరాశలో పడి పోయిన ఒక స్త్రీకి ఒక మన్నుతుడులాంటి పురుషుడు కనిపిస్తే, ఆ పురుషుడు తిగిలి అమెకు లభిస్తే అమె వెన్నలా ప్రవించి పోతూంటే ఆ పురుషుడు పొందే ఆనందం ఇంతా అంతా కాదు. ఆ ఆనందం పురుషుడికి లభించాలంటే సామాన్య మేనా? ఎన్ని జన్మరెత్తితే అలాంటి ఆనందం కలుగుతుంది?¹¹

మనిషికి శరీరం ఉండగా స్వర్గం కలగదు. కాని నీకు శరీరం ఉండగానే స్వర్గసుఖం కలుగుతుంది. నన్ను చేరితే.¹²

*ప్రవరుడు:- లోకంలో ఇద్దరుకాల పురుషులన్నారు కాముకులు మొదటి తెగ. అకాముకులు రెండో తెగ. నువ్వు చెప్పిన ప్రసంగమంతా కాముకులకు నోటానిస్తుంది. కానీ అకాముకుడికి రోత కలిగిస్తుంది. ఇవన్నీ ఎందుకు? నీకు తెలిస్తే నాకు నా 'నగరమార్గం' చూపించు చాలు. నీకు పుణ్యముంటుంది. నేను బ్రాహ్మణుణ్ణి. బ్రాహ్మణుడంటే ఎవరు? బ్రహ్మజ్ఞానం గలిగినవాడు కదా. బ్రహ్మజ్ఞానం అంటే ఏమిటి? ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోవడంవల్ల కలుగుతున్న తెలివితేటలు. ఆ తెలివితప్పితే, ఇంద్రియాలకు పశుమన, పంకిరగా వడకలు సాగిస్తే ఏమవుతాడు? కోరికలకు ముఖ్యంగా మనోవాంఛలకు లోబడి పోతాడు. అలాంటివాడికి బ్రహ్మసందం కలగదుగదా!¹³

ఇంతవరకూ జరిగిన సంవాదంతో వరూధిని నోరు మూతవడిపోయే పరిస్థితి ఎదురయింది. ప్రవరుడు చెబుతున్న నీతి, ధర్మం వరూధిని కోరిముందు ముహూర్తంగా ఉన్నాయి. కానీ ఆమె తనకోరికను చంపుకోలేకపోతుంది.¹⁴ అందుకే మళ్ళీ వాదనలోకి దిగుతుంది. ప్రతి ధర్మాన్నీ కాదని చెప్పడానికి అవకాశాలు వాదించేవాడి మనస్తత్వాన్నిబట్టి ఏర్పడతాయి కనుక ఈ వాదంకూడా పసగానే కనిపిస్తుంది.

*వరూధిని:-మనిషికి అయిదు ఇంద్రియాలున్నాయి. అవి ఏ యే విషయాల్లో ఆనందం పొందుతాయో ఆదేకదా జ్ఞానమంటే? ఆనందమూ జ్ఞానమూ ఒక్కటే. ఆ ఆనందం శ్రీ పురుష సంయోగంవల్ల ఆ సంయోగంలో పాల్గొన్న ఆ శ్రీ పురుషుల కిద్దరికీ కలుగుతుంది. వేదం ఏం చెబుతోంది? 'ఆనందో బ్రహ్మ' అంటోంది. ఆనందమంటే ఈ భౌతికానందమే. అదే పరబ్రహ్మతత్వం.¹⁵

ఈ వాదం వేచాంత (ఉపనిషత్తుల) జ్ఞానం గల ప్రవరుడికి సిగ్గు, వెగటు (Shame and Impatience) కలిగించింది. అతనికి ఇలాంటి ధర్మభూతమైన శృంగారమీద సుకరామూ ఇష్టంలేదు. అందుకే ఆమనసు (mood) తోనే చిరునవ్వు నవ్వుతూ జవాబు చెప్పాడు.¹⁶

*ప్రవరుడు:- ఈ ప్రపంచంలో ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ 'ఆనందో బ్రహ్మ' అనే ఋక్సూత్రాని కిలాంటి అర్థం చెప్పలేదు. మవ్వే మొదటిసారిగా చెబుతు

న్నావు. చూస్తే ఆలోచిస్తే నీవు ఒక శృంగార పాఠాలు బోధించే 'గురువు'లా గున్నావు. (Sexologist or Pornographer) వేదధర్మాన్ని పాపాలనీ, శృంగారానుభవం పుష్కార్యమనీ అంటున్నావు. ఈ రకంగా అర్థాలు తారుమారు చేయడం మీ జాతి పంప్రదాయమేమో నాకు తెలియకుండాఉంది. అసలు 'మోక్షం' (Emancipation or Liberation) అనే మాటకి మీరిలాంటి అర్థాన్నే చెబుతారు కాదోలు.¹⁷ నేను పొద్దునా సాయంకాలమూ కూడ యజ్ఞం చేస్తాను. అగ్నిదేవుడే అన్ని సుఖాలనూ నాకిస్తావని నా నమ్మకం. అగ్ని శక్తి సీతెలా తెలుస్తుంది? నాకు అరణులు, దిర్బలు, అగ్నులు ముఖ్యం. కానీ పీకివన్నీ ఆక్కర్లేదు. నీకు శారీరక సంయోగం పరమావధి. కానీ ఈ శరీరం ఎలాంటిది? ఇది ఎలాగూ చెడుతుంది. సంయోగంవల్ల, రతివల్ల కలిగే ఆనందం క్రమంగా నశనానికే దారితీస్తుంది. పైగా అది తాత్కాలికం. మీసంమీద తేనెబొట్టులాంటిదే కానీ నాలుకమీద తేనెచుక్క కాదు.¹⁸

ఈ జ్ఞానమీమాంసతో వరూధిని నోరు కట్టుబడిపోయింది. కానీ ఆమె మనసు చావలేదు. మొగం వెలివెరిలాడక తప్పలేదు. కన్నులు సీరాగలేదు. మాటాడబోతే గొంతు పెగలలేదు. కానీ చివరికి మాట విసిరింది నిబ్బరంగా. ఏమని?¹⁹

*వరూధిని:-నేను చేసిన పొరపాటు నాకర్థమయింది. నేను శ్రీని, నీచేత వలపించుకోవలసింది పోయి నేను పలచి

వచ్చాను కనుక చురుకైన అయిపోయాను.²⁰ నన్నింక బాధపెట్టవద్దు.

ఇంతవరకూ జరిగిన సంవాదం ఒక ఎత్తు. తరవాత వరూధిని తనంత తానే ఆచరణకుద్యమిస్తుంది ఇది విడ్డూరం.²¹ శారీరక సంయోగం కోసం వరూధిని ఎంత తొందరపడిందో ఆ తొందరను వర్ణచిత్రంగా చూపడానికి పెద్దనలోని కళాకారుడు సందేహించలేదు. సరే. వరూధిని తొందరపడితే మాత్రం ఏమయింది? 'హ శ్రీహరీ' అని ప్రవరుడు మొహం పక్కకు తిప్పేసుకుని, ఆమె భుజాలను పట్టుకుని త్రోసివేశాడు.

ఈ ఘట్టమీద కవి ఒక తీర్పు చెబుతున్నాడు. ఏమని? కామవాంఛతో ప్రీతి ఎన్ని మాయలు పన్నినా, చైర్యవంతులు లొంగిపోరివి. దానికి విదర్భనమే ఈ ఘట్టం. వరూధినినే ఇక్కడ 'దోషి'గా నిరూపించడం జరిగిపోయింది. అయితే వాచ్యంగా కాదు; వ్యంగ్యంగానే. తోసి వేయబడిన వరూధిని ఊరుకుంటుందా? వరూధిని నోరు పారేసుకుంటూ "నీకు దయలేదు, కటికవాడవు; నన్ను త్రోసి వేశావు బలవంతంగా. ఇలా చూడు నీ గోరిక్కడ గుచ్చుకుంది" అంటూ ఏడుపు మొనరెట్టింది.²² తరవాతకూడా ఆమె ఊరుకోలేదు. ఒక పాతం చెప్పింది. "యజ్ఞాలు చేయడం కాదు ముఖ్యం. మనిషికి 'దయాగుణం' అవసరం. ఆ గుణం లేకుండా ఎన్ని పుణ్యాలు చేసినా వృథా. భూతదయతో కూడిన బుద్ధి మనిషి కుండాలి" అంటుంది,

'పరాశరుడు, విశ్వమిత్రుడు, మాందకర్షి, ఇంద్రుడు కామాన్ని జయించలేక

పోయినా పూజ్యులయ్యారుకదా! ఇంద్రియ నిగ్రహం ఉన్న ఋషులుకదా శ్రీలకు లొంగిపోయారుకదా! అని పూదాలమ తడుముతుంది.²³ ఇంకేమంటాడు ప్రవరుడు? అమెకు సమాధానం చెప్పడం. అగ్నిరేవున్న ప్రార్థించి, కాంతి మంతుడై వాయువేగంతో యింటికి చేరుకుంటాడు.²⁴

అధ్యయన సూచికలు

1. నిజంగా ఎంతో మంచి పద్యంగా తెలుగువాళ్ళ నోట్లో నానిన పద్యం ఇది. 'చిన్ని వెన్నెలకండు వెన్నుదన్ని సుధాధి బాడమిన చెలువ లోబుట్టు మాకు' అని మొదలయ్యే ఈ సీసం సాంప్రదాయిక కవితాగరిమ నంటిటినీ పుణికి పుచ్చుకుంది. గాయకలోకమంతా సగర్వంగా ఉటంకించుచునే పాదం "రహివుట్ట జంత్రిగాత్రముల తాల్ గరిగించు విమలగాంధర్వంబు విద్య మాకు" అనే పాదం. ఇలాంటి పద్యాలనల్ల మనుచరిత్ర ఒకటి చదివితే, అంతకు ముందువారిని గానీ వెనుకవారిని గానీ చదవాల్సిన అవసరం ఉండదనే అభిప్రాయం కూడా రసజ్ఞ లోకంలో ఏర్పడింది.

2. ఘృతాచి, తిలోత్తమ, హేమ, రంభ, శశిరేఖ అప్పరసల శామధేయాలు. వీరంతా వరూధిని ప్రాణసఖులు. చా. 44వ పద్యం.

3. "సభోవాహినీ లహరీ శీతల గంధ వాహ పరిభలస్మంజరీ సౌరభ గ్రహణేందిరిర తుందిలంబు లివి మత్కాంతర సంతానమూల్" అంటుంది వరూధిని. అది పెద్దనగారి చతుశోక్తిని నింపుకున్న వాక్యం. 45 వ పద్యం.

4. ఇక్కడ వరూధిని తన మణిభవనంలోకి రమ్మని ఆహ్వానిస్తూ 'కైతవ కుసుమ

శరాసన' (మారువేషంలోని మన్మథుడని భావం) అని సంబోధించి తన కామ వ్యాసాహాన్ని నూచిస్తుంది. అయినా ఆ సంబోధనామర్మాన్ని అతను లెక్కచెయ్యడేమో అని సందేహిస్తూ అతని అందాన్ని వాచ్యంగా పొగుడుతుంది. కుండనమువంటి మేను మధ్యందినా తపో మృహతిః గండె, వడదాకె ఒప్పులుకు వదనము అస్మద్ గృహంబు పావనము నేసి బడలికలు వాసి చనుము" అంటుంది. ఇక్కడ వాచ్యం అత్యంత తిరస్కృత మవుతోంది. అది పెద్దన శిల్పమర్మం.

5. "సత్క్రియాకాండము దీర్చి వేగ సనగావలయున్" "ఏనిక నిల్లు నేరుటకు నెద్ది యుపాయము" "ప్రజలన్ నను గూర్చుము" వంటి మాటల్లో ప్రవరుడి మనస్సెంత తొందరపడుతుందో అర్థమవుతుంది. ఈ మాటలకు వరూధిని నవ్వుడం సహజమే. ఇక్కడ కవి చతుశోక్తి చూడదగింది. "లేతనవ్వు ఆననసీమ దోప ధవళాయతలోచన వాని కట్లనున్" అని వ్యాఖ్యానిస్తాడు పెద్దన మనకు కుతూహలం కలిగిస్తూ.

6. ఈ అభిప్రాయాల్ని కవిత్వీకరించడంలో పెద్దన చాతుర్యం భాషాసంప్రదాయం తెలిసినవారి కానందం కలిగిస్తుంది. ముఖ్యంగా "మీ కుటీర నిలయంబుల కున్ సరిరాక పోయెనే యిక్కడి రత్న కందరములు" "నిక్కము దాప నేల... నీ పయిన్ జిక్క మకంబు నాకు" నను చిత్తజాబారికి నప్పగించుకో చొక్క మగండమద్యముల చూడలఁ బాటలు వాడు తేంట్ల సాంపెక్కిన యట్టి పూవు-బాదరిండ్లను గొరిట గారించెదో" వంటి మాటలు వాచ్యంగా ఉండికూడా చమత్కారాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఇది తెలుగుతనపు చమత్కారమే అనడంలో సందేహం లేదు.

7. "ప్రతులై దినములు గడ పెను విప్రులఁ జనునే కామింప- మది విచారము వలచే" అనే మాట వెలువడుతుంది ప్రవరుడినుంచి. ఇది అతని సంస్కారానికి దర్పణం. అంతేకాదు; సాధారణీకరణం చేయబడిన ధర్మనూత్రం ఇది. 'ఆహితాగ్ని'గా తనను తాను ప్రవరుడు నిర్దిష్టం చేసి చెప్పుకుంటాడు వరూధినితో. "తూలు సమస్త ధర్మములు- నేడిలు నేగ కుండినన్" అని చెప్పడంలో ప్రవరుడి జీవితవిధానం మహామారు స్పష్టమవుతుంది.

8. 'ఎలప్రాయము వైదికకర్మ నిష్ఠలన్ బోవిగ నింక భోగములు పొందుట ఎన్నడు?' అని ప్రశ్నిస్తుంది వరూధిని. వైదిక బాగుంటుంది ఈ పళ్ళి. 'యజ్ఞ కోటులన్ సావనులవుటకున్ ఫలము మోక పుగిళ్ళ సుఖించుటే గదా' అని చెప్పుతున్న వరూధిని మాట ఎంతవరకూ సత్యం? ఇది పుగాణకల్పన సాధారణగా చేసుకున్న సత్యం మాత్రమే. ఇక్కడ వరూధిని అవకాశ వాదం బైటపడిపోయింది. అందుకే ఆమె మరికొన్ని సీతోక్తులు చెప్పవలసి వస్తుంది" సద్యోవినిర్భిన్న సారంగ నాభికావ్యాత మే పిసాలించు మృగమదంబు' అనే సీసం చూడండి.

9. 'ఇండు భోగ పరుడవయి గమించువు ననుగూడి యనుదినంబు' అంటుంది వాచ్యంగా వరూధిని. వరూధిని వాచ్య భాషణం ఇక్కడ మనకి ఎట్టెట్టు కలిగిస్తోందా? లేదనిపిస్తోంది. అభిప్రాయ భేదం ఉంటే పాతకులు చెప్పాలి.

10. ఇక్కడ పెద్దన చూపిన పనితనం భావన (Imagination) కు సంబంధించింది. గుడ్డివాడికి 'వెన్నెల దేనికి? గుడ్లగూబకు వెలుగుమాత్రం ఎందుకు? ప్రవరుడికి వరూధిని కోరదగిందే కానీ వరూధినికి ప్రవరుడు అనర్హుడని తెలిపా

యింది. ప్రవరు డొక అంధుడు. ప్రవరు డొక దివాంధం. వరూధిని వెన్నెల. వరూధిని వెలుగురు. ఆ భావన సారాంశం అలా ఉంది.

11. దాంపత్య దృష్టితో చూస్తే ఇంత గొప్ప సత్యం మరొకటండదు. కానీ ఇక్కడ ఈ మాట అంటున్నది స్వార్థ పరురాలైన వరూధిని. వరూధిని చేత అని పించిన ఈ మాటల్లో పెద్దనగారు లోకంలోని స్త్రీ మనస్తత్వాన్ని పురుషుని అదృష్టాన్ని వివరించడం మాత్రం నిజం. "ఎన్ని భవంబులన్ గలుగు నిక్షుశరాసన సాయక వ్యధాభిన్నిత వాడిన త్తలయి... వెన్నవలెన్ గరంగు ఎలివేలుల గొగిట జేర్చు భాగ్యమూల్" అంటుంది వరూధిని. ఈ వరూధిని మాటలు నిజానికి పెద్దన గారి మనస్సులోనే.

12. 'సశరీర స్వర్గసుఖం' అనే మాట నిక్కడ ప్రయోగించడం ఒక చిత్రితమైన ఊహపథకం (Hypothesis).

13. ప్రవరుడి బ్రహ్మజ్ఞానం (Spiritual knowledge) అంతా ఇక్కడ ప్రకాశిస్తుంది. స్వర్గం, మోక్షం వంటి కీలకాంశాలమీద కూడా రెండు రకాల ధోరణుల అభిప్రాయాలున్నాయి. వరూధిని చెప్పిందొక పార్శ్వం మాత్రమే. ప్రవరుడు దాన్ని మెత్తగా ఖండించాడు. 'నీవన్న యృష్క మల్ల నిజము కాముబుడైన వానికి' అంటూనే "అకాముకు డిది గణించు నె?" అని వాదంలోకి దిగాడు. అంతే కాకుండా వరూధిని వాదాన్ని పూర్వ పక్షం చేసి, "బ్రాహ్మణు డింద్రియ వశగతి జిహ్వాచరణైక నిపుణ చిత్త జనిత జన్మాగమల పాలై చెడు బ్రహ్మనందాధ రాజ్య పదవీచ్యుతుడై" అని సిద్ధాంతం చేశాడు. దానితో వరూధిని ఓడిపోయి నట్లే అయింది. వరూధిని వాదం లోప

భూయిష్టం. పెద్దన అస్థిమత ఇక్కడ ప్రవరుడి సిద్ధాంతంలోనే ప్రతిఫలిస్తోంది.

'బ్రాహ్మణు డింద్రియవశగతి' అనే కందపద్యం (60వ పద్యం) చాలా ముఖ్యమైన పద్యం. ప్రతి మేధావికీ ఇదొక ప్రశ్న. ఇందులో "జిహ్వా + ఆచరణ + ఏక - నిపుణ - చిత్తజనిత + అజిహ్వాగమలపాలు వి" అనే పదసంఘటన కొంచెం స్పష్టం. జిహ్వాచరణం అంటే వంకరలు కలిగించడం; అజిహ్వాగం అంటే బాణం. ఈ యమకం మనకు బాగా గుర్తుండటానికి ఉపకరిస్తుంది.

14. ఈ సంస్కృత సందర్భానికి తగినట్లు పెద్దన ఇక్కడ వెగటుగా ఉండే శైలిలో ఒక వచనం రాశాడు. మనోజ్ఞ వచనం మాత్రం కాదని. ఇందులో ఆమె మానసిక శారీరక స్థితిగతులను వివరించాడు ఊహారమృతితో. ఆమె విసుగు, విరాగంలో పడలేని చిత్తవృత్తి, అతిని నెలకొన్నా తన చేష్టలతో లొంగిపోకునే గొంప కనిపిస్తాయి.

15. స్థూలంగా వరూధిని అవగాహన ఇంతే. ఆమె కాముకురాలవడంచేత తన కోరికలకు తగినట్లే వేదవాక్యాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తోంది. అంతకుముందు ప్రవరుడు 'బ్రహ్మనందం' గురించి చెబుతూ ఇంద్రియ వశత్వంనల్ల బ్రహ్మనందంనుంచి జారిపోతాడు బ్రాహ్మణుడు - అన్నదాని కిది సమాధానం (చూ. 60వ పద్యం).

'ఎందే డెందము కందలించునో ఏకాగ్రతన్ నిర్వృతిన్ చెందునో ఎందేని ఇంద్రియమూల్ సుఖాబుగనునో ఆ యిందే పగబ్రహ్మం' అంటోంది వరూధిని (61వ పద్యం). ఇందులో ఆమె ఒక ఉపమానంకూడా చెప్పింది. 'కుంభగతప్రదీపకలి కాశ్రీ' అనేది ఆ పోలిక. గాజుపప్పె (Glass jar) లో పెట్టిన దీపంలా మనస్సు కదిలిపోకుండా నిలిచి వెలుగు

తుండట శారీరక సంయోగంలో. ఇదీ ఆమె హృదయం. వేదాంతులు వాడే నిర్వృతి (Bliss), ఏకాగ్రత (Concentration) వంటి పరిభాషల్ని ఆమె కూడా వాడింది. పదాలకుండే ఈ ద్వంద్వార్థాల్లో మన వాదాలన్నింటికీ మూలం. అందులోనూ వేదాంతం (Indian philosophy) మనదంతా. ఇలా సాగతీత (Elasticity) కనుకూలంగా ఉండటంవల్ల విచక్షణ (Judgement) మనకు చాలా అవసరం. కేవలం జ్ఞానం (Knowledge) కన్నా విజ్ఞానం (Wisdom) కావ్యానికి చరిత్రావధి. ఆ విజ్ఞానం ప్రవరుడి మాటల్లో ఉన్నట్లు వరూధిని మాటల్లో ఉండదు. అదే ఆ పాత్ర బలహీనత. పెద్దన హృదయం ప్రవరుడిలోనే ఉంది - అని వేరే చెప్పవచ్చులేదుగా.

16. 'నిస్సృవార దెలుపు నొక్క చిరునవ్వి నవ్వి' అని పెద్దనగారి మాట.

17. 'ఈ పాండిత్యము నీకు దక్కమరి యెందే గంటిమే' అనే పద్యంకూడా తెలుగువారికి పూర్వం కంఠస్థమైఉండేది. ఈ పద్యంలో చిత్రమేమంటే, వ్యాజసుని. (పాగుమనూ ఉన్నట్లు కనిపించే నింద). కామకాస్త్రోపాధ్యాయుని అనే మాట మనల్ని నిల్పుతుంది. Woman-Sexologist అనేదే విరుద్ధమైన భావం (Contradiction). కామ కాస్త్రాన్ని వాత్సేయనాడు చెప్పాడు. ఆయన దానికి గురువు స్త్రీ కామకాస్త్రం చెప్పడం. అందులోనూ ఒక పురుషుడికే అదీ వింత. అదే ప్రవరుడి ఆశ్చర్యం. (నిజాని కిది పెద్దనగారి ఆశ్చర్యం). 'మేలోహో' అనేది ప్రేమ ప్రశంస. కాని ధ్వనిమాత్రం నింద. 'త్రయీధర్మాలు పాపానా రతిపుణ్యం' అని చెప్పడం ఆర్యావర్తానికి విరుద్ధం. కొత్తగా అడుగు

పెట్టిన ముసల్మానుల నీతి నిక్కడ విమర్శించడం ఉందా అని అలోచించాలి. 'మోక్షక్షేప ధ్యానము' గూత్ర పంక్తి కివే పో మీ సంప్రదాయార్థమార్' అనే మాటల్లో 'మీ సంప్రదాయ' అనే దాని మీద ఊనిక పడుతుంది.

18. వరూధిని నీటిలో పుట్టిన అప్పరను. ప్రవరుడు అగ్ని నారాధిస్తాడు. అతను ఆమెతో సంయోగంచేస్తే అగ్ని అరిపోవడం సహజం. ఈ స్వారస్యం ఈ కథలో పెద్దన 'వస్తుధ్వని'గా 'తత్త్విధ్వని'గా నిక్షేపించాడా? అని అలోచించవలసి ఉంటుంది. సమస్త జీవిత సుఖాలకూ అగ్ని ప్రధానం తరవాతిదే నీరు. అగ్నిగోళమైన నూగ్యుడే నీటికి కూడా ఆధారం అనేది చిరంతనసత్యమే కాక ఆధునిక శాస్త్ర సత్యమూడాను.

'చెప్పకు మిట్టి తుచ్చ సుఖమల్ మీసాలపై - తేనియల్' అనే నూక్తి సందర్భ సత్యమే కానీ సార్వత్రిక సత్యం కాదు. దాంపత్య సుఖం మీసాలపై తేనె కాదని ప్రవరుడి పాత్ర నిరూపిస్తుంది.

19. 'వనిత తనంత దా వలచి వచ్చిన చుల్కన గాదె యేరికిన్' అనేది సాధారణీకరణం చేయబడిన సత్యం. కానీ లోకంలో స్త్రీ పురుషుణ్ణి ప్రేమించాలా? పురుషుడు స్త్రీని ప్రేమించాలా? అనే చిత్రమయిన ప్రశ్న ఉంది. ప్రేమ, కామం ఇద్దరికీ సమానమే. కానీ అది భర్తవిరుద్ధమైనపుడే ఈ సాధారణీకరణ సత్యం వర్తిస్తుంది. వరూధిని పరాజితురాలైనందువల్ల అవకాశవాదం (escapism) అవలంబిస్తోంది. ఇది పాత్రగతం. అంతేకానీ పెద్దన అభిప్రాయం కాదు.

21. ఈ విద్వరూనిని 'ప్రబంధాల బూతు'గా మూడ్ర వేస్తున్నాం. వేళాం. కానీ భాషాసంప్రదాయం ఈ బూతును (Pornograph) ప్రచ్ఛన్నం చేసి,

ఎఱ్ఱన కవిత్వము - జనజీవితము

— శ్రీ ముదిగొండ ఈశ్వరచరణ్

(గత సంచిక తరువాయి)

ఈ సందర్భంలో ఒక పరమ రహస్యాన్ని గుర్తించవలసిఉంది. నన్నయ గారు భారతాన్ని ప్రారంభిస్తూ 'తన కల బ్రాహ్మణ-అనురక్తు' అని తనను గూర్చి ఒక సీసపద్యం చెప్పకొన్నారు. ఇది కూడా ప్రథమపురుషలోనే ఉంది.

కాపాడింది. నీవీ బంధమూడిపోయింది. విరులు చిందిపోయాయి. కొప్పు వీడి పోయింది. శరీరం పుతకలెత్తింది. రతి సంరంభంతో ప్రాంచద్భావణ బాహుమూల రుచితో పాలిండ్లు పొంగార. పై యంచల్ మోవగ కాగిలించి యధరం చాళించింది వరూధిని. దీన్ని 'చీకటి తప్పు'గా పరిగణిస్తాం మనం. శృంగార చర్చ నింతగా వర్ణించనక్కరలేదనేదే మన తీర్పు-కానీ ప్రవరుడి కిదొక పరీక్షగా మారిందనేది స్పష్టమవాలంటే ఎలా? ఈ ప్రశ్నకు జవాబుండదు. దీన్ని గురించి చర్చ జరగాలి.

22. "ఇచ్చోట భవన్నభాంకురము సోకె గనుంగొనుమా" అంటూ ఏడ్చింది వరూధిని. ఆ సమయంలో ఆ సంస్కార మంటే కాబోలు. పెద్దనగారు ఆమె ఏడ్చుని వర్ణించడంలో ముహూర్తపడలేదు. "వేదన వెపందిడి యెచ్చె-కల స్వసంబుతో మీటిన విచ్చు గుబ్బనను మిట్టల వక్రలు చిందువందగన్" అంటూ రసికజవాసందాన్ని ఆశించాడు. "కన్ను గవ ధవళ రుచుల్ కావిగొనగా" ఏడ్చిందంటూ బొమ్మను ఊణంలో మార్చేశాడు పెద్దన గారు.

నన్నయగారిలాగే వ్రాయాలని వూనుకొన్న ఎఱ్ఱయగారు కూడా తనను గూర్చి ప్రథమ పురుషలోనే చెప్పకొవడం - అది కూడా సీసపద్యమే కావడం కాక తాళియంకాదు. ఎఱ్ఱయగారి తత్పరితవ దర్పణం.

ఎఱ్ఱయగారు ప్రబంధ పర మేశ్వరుడు.

23. గతంలో కొందరు పెద్దలు తప్పులు చేశారని తప్పులు సాంప్రదాయాలుగా మారవు. అలా అనుకరించడం మంచిదనడం వరూధిని వాదంలోని ప్రధాన లోపం. కాలం గడిచినకొద్దీ మానవుడు మరింత పరిపూర్ణుడు కావాలనే సందేశ ధ్వని లేదా ధ్వన్యాత్మక సందేశం (Suggestive message) పెద్దన మనసులో ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది.

24. అగ్నిదేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తే గమనం సిద్ధిస్తుందనడం నమ్మశక్యంగా ఉండని మాట నిజమే. కానీ ఇది అధివాస్తవికమైన సత్యంగా తీసుకోవడం సాధ్యమే కదా. ఏ కథలోనయినా స్వాభావికతకు అతీతమైన సంఘటనలు (Supernatural elements) ఉండటం ప్రపంచ సాహిత్యాలన్నింటా కనిపించేదే. అగ్నికి గమనశక్తి లేదా చోదకశక్తి ఉందనడం కాస్త్రీయ సత్యమే ఈనాటికి. ఈ రాకెట్ల యుగంలో.

డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ,

25-6-5/8,

రాజమండ్రి - 5.

ఈ బిరుదును గూర్చి కూడా అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. ఆయన రచనల ఆను పూర్వీని నిర్దేశించడంలో దీనిని పండితులంతా ఒక సాధనంగా వాడుకున్నారు. ఇందులో ఒక విశేషం గమనించవలసి ఉంది.

ఆ రోజుల్లో ప్రబంధ శబ్దం ఈనాటి ఆర్థంలో వాడుకలోలేదు. కావ్యసామాన్య వాచిగానే వాడబడింది. 'ప్రబంధ మండలి' అని - 'పుణ్యప్రబంధా' అని తిక్కనగారు చెప్పడంఇందుకు సాక్ష్యం.

ప్రబంధం అంటే ప్రకృష్టంగా బంధించి మహాభారతాన్ని పూర్తిచేయడం వల్ల ఆయన కీ బిరుదు వచ్చింది. ఈ విషయాన్నే పెండ్లాది సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు 'అట్లాంటికు మహాసముద్రమువంటి నన్నయ కవితను - కాంత మహాసముద్రము ఎఱ్ఱయకవి, అని ఎంతో రమ్యంగా అభిగర్ణించారు.

ఎఱ్ఱయగారు శివభక్తులు. 'గిరిశ పడభక్తి రసతత్పర భావము కలిమి శంభు దాసుడనగా ఒరిగి' నావని ఆయన తాతగారు మెచ్చుకొన్నారు. ఈ 'శంభు దాసు' డనేది తన అక్షణాభిదేయ' మని తాను 'శ్రీ శంకరస్వామి సంయమిశ్వర చరణ సగోరుహధ్యానానంద సౌందర్య ధుర్యుడ' నని చెప్పుకున్నాడు.

దీనిని బట్టి ఎఱ్ఱయగారు స్కార బ్రాహ్మణులని పండితులంతా నిర్ణయించారు. ఈవిషయాన్ని గూర్చి మరింత లోతుగా ఆలోచించవలసి ఉంది.

ఎఱ్ఱయగారు తమ తండ్రి 'ఆరాధ్య' సర్వజ్ఞుడని సగర్వంగా చెప్పుకున్నారు. ఈ ఆరాధ్య శబ్దం శేవలం గౌరవవాచికాదు. శ్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దివాడైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు భక్తి మీది వలపుకు బ్రాహ్మణులతో పాటుకలిసి

ఆంధ్రదేశంలో ఆరాధ్యశైవ సంప్రదాయాన్ని ప్రచారం చేశాడు. ఆయన పాండిత్యానికి, వాదనాబలానికి, మహిమలకు తల ఒగ్గి ఎందరో, స్కార బ్రాహ్మణులు ఆరాధ్య శైవాన్ని స్వీకరించి 'ఆరాధ్య' అని పేరు పొందారు. మూరనామాత్యుడు కూడా వారితోపాటు ఆరాధ్య శైవాన్ని స్వీకరించడమే కాక ఆ సంప్రదాయం యొక్క రహస్యాలను తుక్కిటబట్టి 'ఆరాధ్య సర్వజ్ఞ'డై ఆరాధ్య శైవప్రచారంలో పాలుపంచుకొని ఉంటాడు. ఆయన కుమారుడు కూడా శివభక్తి తత్పరుడైన ఆరాధ్యుడే కాని అన్యుడు కాడని అభిప్రాయం.

అయితే ఇక్కడ ఒక్క విశేషం గమనించవలసి ఉన్నది. ఎఱ్ఱయగారి తాత ఎఱ్ఱ పోత నూరి తప్ప ఆయన వంశీకులంతా శివభక్తులే! అయినా వారికి హరిహరాభేదం లేదు. ఎఱ్ఱయగారు తాను ఎంత శివ భక్తుడి నని చెప్పుకున్నా వ్రాసినవన్నీ హరికథలే! ఇంతేకాదు ఆయనకు సుమారు గా రి తరాల తర్వాతి వాడైన చదలువాడ మల్లన శ్రీ కాళహస్తీశ్వర దయాసంపాదిత కవితావైభవంతో 'రుక్మాంగద చరిత్ర - విప్రనారాయణ చరిత్ర' అను వ్రాశాడు.

ఈ మత సామరస్యాన్ని - సర్వదేవ నమస్కారాన్ని చూస్తుంటే అప్పయ దీక్షితులవారి ఆణిముత్యం ఒకటి జ్ఞాపకం వస్తున్నది.

'వాసుదేవ యితి నామ దేవయిత్యస్తి కల్పకమహీరుహవృక్షం - యద్యాపిహి సుమభేద సంధిః నాస్తిధౌవి ఫలభేద సంధిః,

వాసుదేవుడో - వామ దేవుడో 'సుమ' భేదమేకాని ముక్తి 'ఫల' భేదం లేదంటాడు. ఈ తత్వాన్ని సామూహికంగా జీర్ణింపుకొన్నవారు ఎఱ్ఱయగారు-ఆయన

వంశీకులు. ఇదిలా ఉండగా ఎఱ్ఱయగారు ఈకావ్యాలనే - ఈవరుసలోనే వ్రాయడానికి గొప్ప చారిత్రక దృష్టి - సామాజిక స్పృహతోడ్పడ్డాయి. ఈ తోడ్పాటును గూర్చి 'అనుశీలనం'లో ప్రత్యేకంగా చెప్పుకుందాం!

ఎఱ్ఱయగారు సకల భాషా కవిత్వవికారదుడు. సాధుసమ్మతుడు. నిత్య సౌమ్యమతి. గురు భజన పరాయణుడు. వినయోదయ భరితుడు. సకల బహుపురాణకథా విస్తర వేది. ఆయననుగూర్చి బాగా తెలిసిన వాళ్ళు - ఆయనతో కలిసి మెలిసి జీవించిన వాళ్ళు చెప్పిన విశేషణాలివి. ఈ అన్నింటిలో ప్రధానంగా కనపడుతున్నది ఆయన వినయ సంపత్తి. అది ఆయనకు ఒక అలంకారమైంది. అది ఆయన జీవలక్షణం.

ఆయన రామాయణం వ్రాశాడు. హరివంశం చెప్పాడు. అరణ్య పర్వ శేషాన్ని పూరించాడు. ప్రబంధ పరమేశ్వరుడనగా ఎన్నిక అయ్యాడు, నన్నయ తిక్కన కవిసాధుల సరిగడ్డిను ఎక్కాడు. వివాతన చివరి రచన నృసింహపురాణాన్ని ప్రారంభిస్తూ ఇలా చెప్పుకొన్నాడు.

'మించిన వేడ్క వీణలకు మిక్కుటము మగువృష్టి గ్రమ్మరాయంచలు కూయ క్రొంచమును నావల గూయ గడంగు భంగి బ్రాహ్మచిత్ శబ్దసారులు మహాకవులాధ్యులు కావ్యకయ్యగీరించిన కీర్తి సంగ సుఖలీలకు నేనును గాంక్ష చేసితిన్ '!'

కవికుల గురువు కాలిదాసును తలపించి, మరపిస్తున్న ఈ పద్యం ఆయన వినయ వినమితి కీలానికి పరాకాష్ఠ.

అంతటి మహాకవికి - సాధు సమ్మతునికి - వినయోదయ భరితునికి - ప్రబంధ

పరమేశ్వరునికి పరమాదరం క్రమంలో మిల్లి, ఆయన కావ్యాలలో ప్రతిఫలించిన సమాజాన్ని దర్శించుకునే ముందు ఆయన చూచిన కాలాన్ని - ఆయన, ఆనుసరించిన సమాజాన్ని తొలుత బేరీజు వేసుకోవడం సమంజసంగా ఉంటుంది.

ఎఱ్ఱయగారు క్రీ.శ. 1280లో జన్మించి క్రీ.శ. 1855 ప్రాంతంలో శివైక్యం చెందారు. ఈ మధ్యకాలంలో ఆయన మూడు ముఖ్యమైన విపరీతాలను చవిచూచారు.

ఒకటి - కాకతి సామ్రాజ్య పతనం. ఇది క్రీ.శ. 1323 లో జరిగింది. రెండు తురుష్కుల దండయాత్రలు - దౌర్జన్యాలు. ఇవి క్రీ.శ. 1802 లో ప్రారంభమై క్రీ.శ. 1327 - 28లలో ఒక కొలికి వచ్చాయి. మూడు-స్వతంత్ర్య పోరాటం, స్వతంత్రాంధ్ర రాజ్యాల స్థాపన. ఇది ముమారుగా క్రీ.శ. 1830 నాటి మాట.

ఇందువల్ల ఎఱ్ఱయగారి కవితలో సమాజాన్ని గుర్తించటానికి గాను ఆయన నాటి మత సాంఘిక రాజకీయ ఆర్థిక వ్యాపార రంగాలను ఆకలింపు చేసుకోవాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

మతము :

తొలిసార్థ సుండి హిందూ జీవన విధానాన్ని - సామాజిక దృక్పథాన్ని నిర్ణయించింది, తీర్చిదిద్దింది మరియు నాలుగు వేదాలు - ఆరుకాస్త్రాలు - 18 పురాణాలు - రెండు ఇతిహాసాలు హిందూ పుల మతానికి ధార్మిక జీవనానికి పునాది రాళ్ళు. ఇది ఆధారంగా నిర్మించబడ్డది వైదిక మతం. కాలక్రమంలో యజ్ఞ యాగాల పేరుతో జంతుబలిని తీసుకు, ఆచారాలతో-ఆడంబరాలతో సామాన్య ప్రజానీకానికి దూరమైన తరుణంలో వేద

ప్రామాణ్యాన్ని ప్రశ్నిస్తూ, బ్రాహ్మణాధిక్యాన్ని సవాలు చేస్తూ బ్రాహ్మణేతరుల చేత ప్రారంభించ బడ్డాయి బౌద్ధమతం - జైనమతం.

ఇవి రెండూ ఆంధ్రదేశంలో బాగా ప్రచారం పొందాయి. అనేక ప్రాంతాలలో బౌద్ధ - జైన దేవాలయాలు - వసతులు వెలికాయి.

కాని - క్రీ. శ. 10-11 శతాబ్దాలలో వీరశైవం దాడి ప్రారంభమైంది. పై రెండు మతాలతో వాదించి - అదరించి - బెదరించి వీరశైవులు ఆంధ్రదేశంలో తమ స్థానాన్ని పదిలపరచుకున్నారు. అనాటి రాజులు - అమాత్యులు-సామంతులు వీరశైవదీక్ష పొందడంతో ఆంధ్రదేశంలో బౌద్ధజైనాల ప్రాధవం తగ్గుముఖంపట్టింది.

మొదటి కాకతిప్రేమరాజు - అరిడి కుమారుడు బేతరాజు జైన మతావలంబి. కాని రెండవ ప్రేమరాజు జైన మతాన్ని స్వీకరించాడు. అరిడి కాలం నుండి తెలుగు దేశంలో శైవం మూడు పూవులు - ఆరుకాయలుగా వర్ధిల్లింది. రాజాదరణతో పాటు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు - పాల్కురికి సోమన్న మొదలైన పండితులు. కవులు శైవమత బ్యాప్టికి దోహదం చేశారు.

ఒక వంక జైనం - శైవం తమ అస్తిత్వం కోసం శ్రీమం గా పోరాడుతున్న సమయంలోనే దక్షిణాదినుండి వీరశైవ వం తెలుగుదేశంలోకి ప్రవేశించింది. ఈ త్రిముఖపాటిలో జైనం ప్రాణమాత్రా వశిష్టకాగా రంగంలో శైవ వైష్ణవాలు ప్రధాన కక్షిదారులుగా మిగిలాయి.

ఈ రెండూ తమలో తాము పోరాడుకుంటూనే ఉమ్మడిగా బ్రాహ్మణాధిక్యత కల వైదికంలో పోరాటం సాగించాయి. ఈ రెండింటి వల్ల కలకలమధ్య అంతరాలు, మనుషులమధ్య అవాంతరాలు

ననుసిపోయి సమాజంలో ఒక కొత్త చైతన్యం కలిగింది. అయినా ఈ రెండూ బ్రాహ్మణాధిక్యతను మాత్రం చెరిపివేయలేకపోయాయి. అంతేకాక కాలప్రవాహంలో బ్రాహ్మణాధిక్యతయే వీటి మీద తన ప్రభావాన్ని చూపించింది. ఈకాలంలోని కాకతీయులు - గెడ్డు-వెలమలు వీరశైవ-వీరవైష్ణవ మతాలను స్వీకరించినా తమ బ్రాహ్మణభక్తిని మాత్రం నడచుకోలేదు. బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారాలు ఇచ్చారు. సన్మానాలు చేశారు.

తక్కిన విషయాలలో ఎంతో ఉత్తములుగా - ఉన్నతులుగా కీర్తించబడ్డ కాకతీయులు మతవిషయంలో మాత్రం జైనులను అంగదొక్కడానికి అనేక రకాలుగా హింసామార్గాలను అవలంబించి అప్రతిష్టపాలమ్యారు, కాకతిరాజ్య పతనానికి ఈమతద్వేషం కూడా ఒక కారణమైంది.

కాకతీయుల తరువాత మధ్యాంధ్ర దేశాన్ని పాలించిన రెడ్డి రాజులు ముందు ఈ మతద్వేషాన్ని పారద్రోలారు. శ్రీశైలానికి మెట్లు కట్టించిన చేతులతోనే వారు అహోబిలానికి కూడా సోపానాలు నిర్మించారు. తాము శైవులైనా హరికథలను తోరి వ్రాయుచుకొని అంకితం పుచ్చుకొని తమ ప్రజలకు ఆదర్శప్రభువులయ్యారు. ఇందువల్లనే సురవరం శ్రీతాప రెడ్డిగారు చెప్పినట్లు నాటి ప్రజలు ప్రభుత్వంపట్ల సంపూర్ణవిశ్వాసం - అభిమానం వ్యక్తం చేశారు. 'లేకున్న ఓచి కర్ణాట మసల్మాన పద్మనాభుకోజ్జంధిణ దండయాత్రలలో నెన్నడో తిరుగుబాటు చేసియుందురు.' (ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర కి వ శ్రీకరణమూ) వారి మతసహనమే వారి ప్రజలకు - కవులకు ఉపాదేయమైంది. వారి ప్రభుత్వ శ్రీరామ రక్ష అయింది.

(స శేషం)

శ్రీ కనకదుర్గానందలహరీ - శ్రీ శంకర భగవత్పాదకృతము

— శ్రీ చిద్రావూరి శ్రీరామకర్మ

శ్లో. శివసేవాసక్తాభిరణ
కార్త్యికచతురే
శిరోభిర్వేదానాం చిర వినుతి
కల్యాణ చరితే
స్మితబోధాన్నిరీలా రుచిర
రుచిమచ్చంద్రవదనే
జగన్మాతర్మాతృజ్ఞయకనక
దుర్గే! భగవతి!

కా. సేవాసక్తుల రక్షణన్ సలుపఁగా
శ్రీ చాతురీ పూర్ణవై
ఆవేదాగ్రములన్ స్తుతింపబడే
కల్యాణైక చారిత్ర వై
నీవాచంద్రిక-బోలు నవ్వలసుకాంతిం
గుడి చంద్రాస్యవై
సేకల్పాండుమ, లోకమారీ!
మహితా! శ్రీయత దుర్గాంబికా! ౧

శ్లో. నగాధీశః కన్యే నలినదళ
సంకాశ నమసే
కుగీతైర్గంధర్వై స్ఫుర
యివతిభిక్ష్వానుచరితే
అగర్వైరామ్నాయై రపి
గుణనికాయై ర్విలసితే
జగన్మాతర్మాతృజ్ఞయ!
కనకదుర్గే! భగవతి!

మ. హిమవత్పర్వతరాజపుత్రి!
నలిన పీఠకృత్ప్రభానేత్రవై
అమరస్త్రీజన గీతికాకృత
సపర్యానిత్యసంస్తుత్యవై
అపలామ్నాయమహగుహోల్లసితవై
ప్రాంచజ్జగన్మాతవై

కమనీయాకృతి శోభతో వరణమా!
కల్యాణి దుర్గాంబికా! ౩

శ్లో. నిజశ్రేణుస్కా మైర్నిటల
మటితాంచత్కరపుటైః
స్తుతధిస్సానందం శ్రుతిమధుర
వాచాం విరచనైః।
ఆనందైర్వైర్వహ్యైర్ద్యురమర
సమాదాయైః పరివృతే
దయాకర్తవ్యాతేమయి
కనకదుర్గే! భగవతి!

మ. తమకున్ శ్రేయముగాంతు సేసి
మదిన్ ధ్యానించి సంతృప్తులై
తమఫలంబుల దోయిలించి
రసవద్ధారా కవిత్వంబులన్,
కమల ప్రాద్భవుఁడాదిగాగల
కుమార్ కాంక్షించి సేవింప, ని
త్యము గొల్వన్పు సవిత్రి నాకు
దయనిమ్మాకిస్సు దుర్గాంబికా! ౪

శ్లో. భవత్పాద స్వాసోచిత
కనక పీఠీపరిసరే
పతంతస్సాష్టాంగం ముదితహృదయా
బ్రహ్మయుషయః।
నవాంఛంతి స్వర్గం నచఃమల
సంభూత భవనం
నవామక్తే ర్మార్గం నను కనక దుర్గే!
భగవతి!

మ. జననీ! నీపదయుగ్మముంచనగు
నా సౌవర్ణపీఠీస్థలిన్
ప్రణతుల్నేయుచు మోదపూర్ణులగు
నాబ్రహ్మర్షి ముఖ్యుల్ మదిన్

గనరున్ గోరరునాక వాసముల,
నాతకంజోద్భవావాసమున్
గనరున్ గోరరు మక్తిమార్గములనో
కంబూక్షి! దుర్గాంబికా, ౫

శ్లో. శివీస్వాహాదేవీ ప్రమాఖ
హరిదీశాన రమణీ
సుణీహస్తవ్యసైర్మణి ఖచిత
పాత్రే రనుడినమ్॥
ససంగీతం నీరాజిత చరణ పంకే
రుహయుగే!
కృపాపూరం మహ్యాందిశ కనక
దుర్గే! భగవతి!

మ. హరిదీశానసతి మణుల్ శశిమణి
హైమంపు సత్పాత్రులన్
వరసంగీత విశేషగానముల నంబా!
హారతుల్నేయ భా
స్వరకాంతుజ్జ్వల శోభనందిన
భవత్పాదాబ్జ యుగ్మంబు నా
కరయం జూపుకృపాకటాక్షములనో
అజ్ఞాక్షి! దుర్గాంబికా! ౬

శ్లో. ప్రవర్ణ త్యక్రాంతం బహుగుణ
మభిష్టార్థవిచక్షం
స్వరూపధ్యాత్వాణాంచితు రని
వయంబంతవ శిశే,
అసామేకం వర్ణం విభరతి
కదాచిజ్ఞాధరో!
ద్వయోస్సామ్యం కింస్యాన్నను
కనకదుర్గే! భగవతి!

మ. భవదీయంబుల కాఘముందలఁచు
నీ భక్తాలివాంఛింతు త
త్సవరాభీష్టితసంఘ మెల్లపుడు
చాశోభిల్ల వర్షించుగా
అపురారా! జలకృష్టి నొక్కతటి
నీ యంబాలు నామేఘమున్
భవదీయాలక మేఘమున్ సుమము
తొనా? తల్లి! దుర్గాంబికా! ౭

(సకేషం)

కుందుర్తి - తెలంగాణ

—డా॥ ఎ. పద్మభారతి, M.A., M.Phil., Ph.D.,

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో భావకవిత్వం, ఆభ్యుదయ కవిత్వం అనేవి ఉద్యమాలకు స్థిరపడి ప్రత్యేకతను సంతరించుకున్నాయి. ఆభ్యుదయకవిత్వం ప్రచారంలోకి తీసుకొచ్చిన కవితాఉద్యమం వచనకవిత్వోద్యమం. కావ్యరచనలో ప్రాధాన్యం వహించిన ఛందోబద్ధమైన పద్యకవిత్వం, భావకవిత్వ కాలం నాటికి బాగా ప్రచారంలో ఉన్న కవిత్వానికి స్వస్తి చెప్పి ఆభ్యుదయకవిత్వం వచనకవిత్వాన్ని ప్రచారంలోకి తీసుకొచ్చింది.

వచనకవిత్వానికి వచన పద్యం, వచన గేయం, వచన గీతం, స్వచ్ఛంద కవిత, స్వేచ్ఛాకవిత, ఫ్రీవర్స్- అనేవి పర్యాయ పదాలుగా వ్యాప్తిలో వున్నాయి.

భావకవిత్వం ప్రాథమికంగా, ఆభ్యుదయ కవిత్వం ప్రారంభంలో వున్నప్పుడు వచనకవిత్వానికి శ్రీకారం చుట్టబడింది. వచన కవిత్వానికి పితామహుడుగు కుందుర్తిని పేర్కొంటారు. తిలక్, దాశరథి, నీనార, ఆరుద్ర, సోమసుందర్, శేషేంద్ర తదితర కవులు వచనకవిత్వాన్ని పరిపుష్టం చేశారు.

వచనకవిత్వ మహోద్యమానికి అనేక విధాల కృషి చేసినవాడు కుందుర్తి ఆంజనేయులు. అటువంటి కుందుర్తి జీవితాన్ని, రచనల్ని ప్రస్తావించడం, ఆతని రచనల్లోని కథాకావ్యమైన 'తెలంగాణ'ను గురించి పరిచయం చేయడమే ఈ వ్యాస ముఖ్యోద్దేశం.

కుందుర్తి జీవితం :

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో ఆభ్యుదయ

కవి, వచనకవితా పితామహుడు అయిన కుందుర్తి ఆంజనేయులు, గుంటూరుజిల్లా, నరసరావుపేట తాలూకాలోని కొటవారి పాలెంలో నరసమ్మ, కామయ్యలకు 1922 వ సం॥లో డిసెంబర్ 16 తేదీన జన్మించాడు. వీరి పూర్వీకులు కుందుర్తి వాస్తవ్యులు కాకడంవల్ల వీరియింటి పేరు 'కుందుర్తి' అయ్యింది.

కుందుర్తి బాల్యంలో తండ్రి మరణించాడు. ఆతని బాల్యమంతా తాతగారి ఊరిన వినుకొండలో గడిచింది. కుందుర్తి చదువుకోసం తల్లి నరసమ్మ ధనవంతుల యిళ్ళలో సెనేసి, పాలు అమ్మి సంపాదించేది.

కుందుర్తి వినుకొండలోని బోర్డ్ మిడిల్ హైస్కూల్లో 8వ తరగతివరకు, తొమ్మిదినుండి S.S.L.C. వరకు టెన వాడ మునిసిపల్ హైస్కూల్లోను, ఇంటర్ విజయవాడలోని ఎస్.ఆర్.ఆర్. కాలేజీలోను, బి. ఎ. గుంటూరు ఆంధ్ర క్రిస్టియన్ కాలేజీలోను చదివాడు.

ఇతనికి సుందరమ్మతో బి. ఎ. చదివే రోజుల్లోనే పెళ్లైంది. సంతానం వినుమంది అమ్మాయిలు, ఒక అబ్బాయి.

కుందుర్తి తొలుత తెనాలి తాలూకాలోని దేవేంద్రపాడు నేపథ్య కాలేజీలో 1943 లో ఆంగ్లభాషా బోధకుడిగా చేరాడు. 1946 లో గుంటూరు టిబబాలో మార్కెటింగ్ కమిటీ ఇన్ స్పెక్టరుగా, 1956 లో కర్నూల్లో ఇన్ ఫర్ మేషన్ ఆండ్ టెలిక్ రిలేషన్స్ లో అనువాదకుడిగా, అక్కడనుండి హైదరాబాదు, అక్కడనుండి మహబూబ్ నగర్ కు, మళ్ళీ

హైదరాబాదుకు డిస్ట్రిక్ట్ పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఆఫీసరుగా 1966 లో బదిలీ అయ్యాడు. 1977 డిసెంబర్ లో ఆంధ్రప్రదేశ్ తెలుగు మాసపత్రిక సంపాదకుడిగా పదవీ విరమణ చేశాడు కుందుర్తి. వీరు 1982 ఆక్టోబర్ 25 న పరమపదించారు.

శ్రీశ్రీ నాయకత్వంలోని ఆభ్యుదయ రచయితల సంఘంలో కుందుర్తి పాత్యుడిగా వుండి సంఘ ఆభ్యుదయానికి కృషి చేశాడు. 1966 లో కుందుర్తి ఆశాసునితో ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ సంస్థ ఏర్పడింది. ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ వచన కవితా ప్రచారం కోసం ఏర్పడింది. ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ తరపున 'నయాగరా' (కుందుర్తి, రామదాసు, సుబ్రహ్మణ్యంలు కలిసి రాసింది), నగరంలో వాన, నాలో నివాదాలు (కుందుర్తి), వైతరణి (సి.వి. కృష్ణారావు) అనే కవితా సంపుటాలు, 'వచన కవిత' అనే వ్యాస సంకలనం, 'తరంతరం' అనే వివిధ కవుల కవితాసంపుటి ప్రచురితమయ్యాయి.

ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ సంస్థ ఏటేటా ఒక ఉత్తమ వచన కవితా సంపుటానికి బహుమతిని తిలక్ సంస్కరణార్థం ప్రకటిస్తూ వచనకవిత్వోద్యమాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ వుంది. ఈ సూక్ష్మమండి, డా॥ ఎ.కె. గోపి (మైలురాయి), కేవలపిలు (అమృతాట్లు), శ్రీమన్నారాయణ (వెలుతుగు పట్టు), ఇస్కాయీల్ (మృత్యుకృతుం), కె. శివారెడ్డి (గర్జనూద్యుడు) మొదలైనవారు బహుమతుల్ని పొందారు.

కుందుర్తి రచనలు :

కుందుర్తి కన 15వ ఏటనే 'అపమర్తారక' శతకాన్ని రాశాడట. 1938 లో జపాన్ వస్తుబహిష్కరణని పురస్కరించుకొని నెహ్రూ విజయవాడ వచ్చినప్పుడు, కొన్ని పద్యాలు రాసి కుందుర్తి రామమోహనరాయ్ గ్రంథాలయంలో

చదివాడట. రాయప్రోలు 'తృణకంకణం' ప్రేరణతో 1939-40 ప్రాంతంలో 'రస ధుని' అనే కావ్యాన్ని తేటగీతుల్లోనూ, 'అమృవాన్య' అనే విరహ కావ్యాన్ని 'వృత్తాల్లోనూ రాశాడు. 'నా ప్రేయసి' అనే ఖండకావ్యాన్ని ఈ కాలంలోనే రాశాడు. 1942 లో 'సాప్తికం' అనే ఆశ్వత్థామ అర్థరాత్రి సాహసాన్ని కొని యాడే సుదీర్ఘ కవితాన్ని రాశాడు. అయితే యివన్నీ అలభ్యాతే. సాప్తికం మాత్రం భారతి ప్రచురితం. ఈ 'సాప్తికం' విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షం' లోని బాలకాండ ప్రభావంతో సమాస భూయిష్టంగా రాయబడ్డదని విమర్శకు గురైంది. జాషువాగూడ కుందుర్తిని మందలించాడట. తర్వాత కుందుర్తి సరికే మైన పద్ధతిలో కవిత్వం రాయనారంభించాడు. కుందుర్తి 'నానాసాహెబ్' పై మాత్రాఛందస్సులో గేయాల్ని రాసి, ఏలూరు నవ్యసాహిత్య పరిషత్ వార్షిక సమావేశంలో చదివాడు. '943 ప్రాంతంలో శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం చేత ఆకర్షితుడై, అభ్యుదయ రచనలవైపు మళ్ళాడు. కుందుర్తి వచన కవితల్ని, వచన కథా కావ్యాల్ని, వచన కవితా నాటికల్ని, పీఠికల్ని, వ్యాసాల్ని, తన జీవిత చరిత్రనీ రాశాడు.

వచన కవితలు :

'నయాగరా' (1944) కొంత వచనం లోనూ, కొంత మాత్రాఛందస్సులోనూ సాగిన రచననిపిస్తోంది. 1956 లో 'తెలంగాణ' సుదీర్ఘ వచనకవిత్య కావ్యాన్ని, 1958 లో 'ఆశ' అనే వచనకవితా నాటకాన్ని, 'యగేయగే' అనేదాన్ని, 1967 లో 'నగరంలోని వాన', 'నాలోని నాదాలు' అనేవి ప్రచురితమైనాయి. 1975 లో కుందుర్తి సన్మానసంఘంవారు కుందుర్తి వచనకవితలైన 'దండియాత్ర',

'మాతృగీతం', 'ఇవీ నా దేశం', 'భగవంతునికి బహిరంగ శేఖ', 'అనువాదమాల', 'సాహసయాత్ర', 'వేకువ వెలుగులు', 'శిక్ష ఏమిటి' అనే నాటిని 'కుందుర్తి కృతులు'గ ప్రచురించారు. కుందుర్తి మరణానంతరం 1982 లో 'హంస ఎగిరి పోయింది', 1983 లో 'తీరా నేను కాస్తా ఎగిరిపోయాక' అనే వచన కవితా సంపుటాలు ప్రచురితమయ్యాయి.

పచనకథా కావ్యాలు :

తెలంగాణ, దండియాత్ర, సాహసయాత్ర, ఒక అమృదిత కావ్యం.

పచనకవితా నాటికలు :

ఆశ, ఆచార్య గారమ్మాయి, శిక్ష ఏమిటి.

అవార్డులు :

'నగరంలోని వాన', 'నాలోని నాదాలు' అనే నాటికి 1969లో సోవియట్ ల్యాండ్ నెహ్రూ అవార్డు లభించింది. 'నగరంలోని వాన'కు 1970 లో ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు, 'కుందుర్తి కృతులు'కు 1977లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు వచ్చాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు ప్రదానోత్సవ సందర్భంలో సభాధ్యక్షులైన నివాకర్ణివారు కుందుర్తిని 'వచనకవితా పితామహుడు' అని ప్రశంసించారు. అది కుందుర్తికి బిరుదుైంది. 'మేఘమాల' అనే కవితా సంపుటిలో 92 ఖండికలున్నాయి. కుందుర్తి ఒక కవితా సంపుటికి పేరు పెట్టలేను. ఇందులో, అంతర్జాతీయ బాలల సంవత్సరం, ప్రగతి, నో కామెంట్. వారి మృత్యువు గొప్పేమిటి, మానులు, మూర్ఖులు, నాయకోదాహరణం, ఎక్కడిదా ధ్వని, భవిష్యత్తుకు శేఖ, ముక్తకాలు, ఈ విగ్రహం, మొండి చెట్టు, జాలిమనసు, ఒక గుర్రం కొంటాను,

నాకు స్వేచ్ఛ కావాలి, మెళ్ళో నాకో బిళ్ళ, కవిత్వం వచ్చాక, అష్టాచెమ్మ, రక్తం బావి, కోట చుట్టూ కండకం, ప్రతిపక్షంలో నూర్చుడు, ఒక దోమ వచ్చింది, కాలనివాడు, ఓట్ల జాతర, నన్నెందుకు పిలిచారు, మరుజన్మ, నగిషీలు వంటి 26 ఖండికలున్నాయి. అందులో 18 ఖండికలకు శీర్షికలు లేవు. ఇందులో కొన్ని అనువాదాలుకూడ ఉన్నాయి. అవి సోవియట్ భూమిలో ప్రచురితమైనాయి.

పీఠికలు :

వచనకవితా సంపుటాలకు పీఠికలు రాసిన ఘనత అధునికుల్లో కుందుర్తికే దక్కుతుంది. ఇతని పీఠికల్ని 'స్పందన సాహితీ సమాఖ్య'వారు 'కుందుర్తి పీఠికలు అనే గ్రంథంగా 1977లో ముద్రించారు. కుందుర్తి తన వచనకవితా సంపుటాలకు గూడ పీఠికలు రాసుకున్నాడు. 1968 నుండి 1976 వరకు మొత్తం 23 పీఠికలు, 1976 తర్వాత 17 పీఠికలు రాశాడు. 'అమృతం కురిసిన రాత్రికి (తిలక్)', 'చైతన్య కేతనం' అనేదానికి, నయాగరా ద్వితీయ ముద్రణకూ, 'తరంగ తరంగ', 'మసిషికోసం' మొదలైన నాటికి పీఠికలు కుందుర్తి రాశారు.

వ్యాసాలు :

కుందుర్తి వచనకవితాతత్వ నిరూపణ కోసం చాల వ్యాసాల్ని రాశాడు. పత్రికల కోసం, రేడియో ఉపన్యాసాల కోసం ఇతడు వ్యాసాలు రాశాడు. మొత్తం వ్యాసాలు (46 పత్రికలకోసం + 8 రేడియోలకోసం) 54.

జీవిత చరిత్ర :

కుందుర్తి తన జీవిత చరిత్రను 80 పేజీల వరకు వ్యావహారిక భాషలో రాశాడు

ఇందులో విజయనగరం, గుంటూరు సభల ప్రసక్తి, నవ్యకళాపరిషత్తు, ఫీల్డ్స్ ఫ్రంట్ స్థాపన, యుద్ధకాలంలో తన రచనలు, 1978 లో జరిగిన ఆంధ్రోద్యమ ప్రస్తావన వుంది.

కుందుర్తి రచనలు కొన్ని ఆంగ్లంలోకి, హిందీలోకి అనువదించబడ్డాయి. రాయ ప్రోలు సంపాదకీయంలో వెలువడిన "ఈస్ట్ ఆండ్ వెస్ట్ నెం. 4" అనేదానిలో ఒక కవిత, ఎ వరద కాలేశ్వరరావు సంపాదకీయంలో వెలువడిన 'మోడరన్ ఇండియన్ పాయిట్రీ'లో ఒక కవిత, 'పాయిట్ యాన్ ఇంటర్ నేషనల్ మస్త్రి'లో ఎనిమిది కవితలు, వేగుంట మోహనప్రసాద్ సంపాదకీయంలో వెలువడిన 'దిస్ టైమ్ సెన్స్'లో మూడు కవితలు అనువదించబడ్డాయి. కుందుర్తి కవితలు కొన్ని హిందీలోకి అనువదించబడ్డాయి.

వచనకథా కావ్యం-తెలంగాణ :

కుందుర్తి వచనకవిత్యం కథాప్రాధాన్యం గలదిగ వుండాలని భావించాడు. ఇంకా నీనారె, కె. వి. రమణారెడ్డి, సోమసుందర్, సంపత్కుమార తదితరులు గూడ పై ఆభిప్రాయం గలవారే.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో నీనారె ద్వారా కేయకథా కావ్య నిర్మాణం ప్రారంభమైన పిదప, వచనకవిత్వంలో ఆరుద్ర, సోమసుందర్, కుందుర్తి, శీలా వీరరాజు, రంధి సోమయాజి వంటి ప్రముఖులు కథాకావ్యాల్ని రాశారు. ఆరుద్ర-నీనారె, సోమసుందర్-మేఘరంజని, శీలా వీరరాజు-కొడిగట్టి నూర్యుడు, అద్దగది, రంధి సోమయాజి-బూర్జువా పెళ్ళి కూతురు అనేవి ఇతరుల వచన కథా కావ్యాలు.

కుందుర్తి రాసిన 'దండయాత్ర', 'తెలంగాణ', 'అమూల్య కావ్యం', 'సాహసయాత్ర' అనే వచన కథా కావ్యాల్లో, 'తెలంగాణ' అనే వచన కథా కేయాన్ని ఈ వ్యాసంలో సమీక్షించడమైంది.

'తెలంగాణ' ఉద్యమ సంబంధమైన కావ్యం. తెలంగాణ ఉద్యమ కాలం నాటి తెలుగు ప్రాంతం తీసుకొన్న కుందుర్తి ఈ వచనకథాకావ్యంలో చిత్రించాడు.

తెలంగాణాలో నవాబుకు వ్యతిరేకంగా కార్మికులు, కర్షకులు జరిపిన విప్లవోద్యమాన్ని ఒక సమగ్ర కావ్యంగా రాశాడు కుందుర్తి. "ఈ కవి తెలంగాణా విప్లవోద్యమ గాథను భారత గాథగా వ్యంజించి "ప్రస్తావన, సింహాసన, బీజోత్పన్న, సంఘోదయ, ప్రజోద్యమ, రాయబార, బహిష్కార, అజ్ఞాత, మానభంగ, గృహదహన, ప్రతిఘటన, దిగ్విజయ, భూమిదాన, న్యాయదాన, రజాకార, దురాగత, దండయాత్ర, ఉపసంహర అను అష్టాదశపర్వములుగ విభజించి రసవత్తరముగా కావ్యము రచించినాడు" అని డా॥ నీనారె గారన్నారు. "ఈ కావ్యంలో ప్రయోగింపబడిన 'సంఘము' కమ్యూనిస్టుపార్టీకి సంకేతము. ఈ పార్టీ ప్రోద్బలముతో ప్రజలు జరిపిన ప్రతిఘటనను కుందుర్తి చిత్రించినాడు. ఈ విషయమును కవి స్వయముగ ఒప్పుకున్నాడు" అని నీనారెగారు ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు అనే గ్రంథంలో అన్నారు. ఈ విషయానికి సంబంధించి కుందుర్తి రాసిన మాటలు యిలా వున్నాయి :- "చారిత్రక పరిణామంలో మరీ పాతదైవాలను ఖ్యాడల్ వ్యవస్థమీద ఒక పెద్ద తిరుగుబాటుగా తెలంగాణా ఉద్యమాన్ని

నేను భావించాను". ఈ దృక్పథంతోనే కావ్యం మొత్తం నిర్వహింపబడింది. విప్లవోద్యమంలోని వివిధ సంఘటనలకు, కష్టనష్టాలకు, బాధలకు, కన్నీటి గాధలకు, రక్తాన్ని రంగరించే సన్నివేశాలకు కుందుర్తి కావ్యగౌరవాన్ని కలిగించాడు.

కుందుర్తి 18 భాగాల్ని ఏకమూత్ర తో నిర్మించాడు. కుందుర్తి తెలంగాణ కావ్యాన్ని, 1. తెలంగాణా పోరాటం. 2. ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థ స్థాపన. 3. వర్గరహితసమాజం అనే మూడు ప్రధానాంశాల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని రాశాడని చెప్పవచ్చు.

నిజాం నిరంజన పాలనావ్యవస్థను మాకటివేళ్ళతో పెకలించి దానిస్థానంలో ప్రజాస్వామ్యద్వజాన్ని ఎగురువేయాలన్న కాంక్షను "తెలంగాణ" కావ్యంలో కుందుర్తి వ్యక్తంచేశాడు. ఈ ప్రయత్నంలో నిజాంను ప్రజలు ఎదిరించడం, నిజాంకిందవున్న పోలీసులు, రజాకార్లు వంటి వారు ఆగడాలుచేసి తిరుగుబాటును అణిచేందుకు ప్రజల్ని హింసించడం, స్త్రీలకు మానభంగంచేయడం, గృహదహనాలు కావించడం ఇందులో వర్ణితాలు. చివరకు ప్రజాఉద్యమంలో రజాకార్లు నిజాం పాలకులు కనుమరుగై, ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థ పతనమై ప్రజాఉద్యమం విజయం నాధించడం ఈ కథాకావ్యంలో పేర్కొనబడింది.

నవాబుపాలనను వ్యతిరేకిస్తూ కుందుర్తి ప్రస్తావనలో యిలా అన్నాడు. ఒక రాజు ముగానే ప్రార్థనాడిచిందా?

దేశంలో

ప్రతిరాజు కటికగుండెలో

పొంగిన అధర్మపుటావేశంలో

వరిపాలన పొగింది'

హైదరాబాదు సంస్థానాన్ని గూర్చి;
‘జేశంలోని సంస్థానాలన్నిటిలో
హైదరాబాదు పెద్దది
భూస్వామికం బాధల్ని ప్రజలు
సహించిన
చిట్టదివరి వాడు అది”, (సింహాసన)
‘మనదేశం కడుపులో పుట్టిందొక
మహావ్రణం
ఎప్పుడు మరి దానికి శస్త్రచికిత్సకు
తరుణం’

అని కుందుర్తి అన్నమాటలు, హైదర
బాదు సంస్థానపతనాన్ని కోరుతున్నా
యని వ్యక్తమాతుంది.

నిజాం దుశ్చర్యల్ని కుందుర్తి యిలా
వివరించాడు.

“ఒకరైతు పొలంపోయి యిల్లు
చేరుకునేసరికి
ఏలిన దొరవారి ఘనమైన నేవకలు
వచ్చి

‘పెళ్లాన్నిజ పుచ్చేకారు’ (బీజోత్పన్న)
‘ఒక కూలివాణ్ణి నెలరోజులు వెట్టికి
దొరగారు ఆజ్ఞాపించారు...
జ్వరం తగిలి చివరిరోజులారేదని...
అతడియిల్లు కాల్చించాడు” (బీజోత్పన్న)

ప్రజా ఉద్యమాన్నిగూర్చి కుందుర్తి
ఇలా అన్నాడు.

‘అడ్డంకులుగా కట్టిన అనకట్టలపలేవు
వాడావిడిగ పరువెత్తిన ఘోరింజను
లార్పలేవు
ఒక్కమనోషి నిద్రలేచి అక్షమందిని
లేపుతాడు

ఒక్క అణువు కడుపుపగిలి మహాశక్తి
జనిస్తుంది (బీజోత్పన్న)

నిజాం పరిపాలనలో “ఎంతచేసినా
వెట్టిచాకిరి పొట్ట నిండలేదనీ,” ‘పండిన
గింజలు పన్నుకు”పోయి “పన్నులు” మిగి

లాయట. “అరుగాలము కప్పపడిన” వారు
‘ఆవురుమని యెడ్చా’రట.

కమ్యూనిస్టుపార్టీ కార్యకలాపాల్నికవి,
‘పలేలు చిరాగ్ పొలం నెంబర్లు
స్వయంవరం చాటుకున్నై
మాకు ప్రవేశం లేదు
సంఘం నూద్యుడు
సభల ఉపన్యాసాల మధ్యాహ్నాల్లో
మరీ ఎండకాస్తున్నాడు దొరా’
(రాయబారి) అని వివరించాడు.

నాటి పోలీసుల దమనకాండను స్త్రీల
దుస్థితిని కుందుర్తి వివరించిన తీరుహృదయ
విచారకంగా వుంది. (మానభంగంలో)

“విచ్చలవిడిగా ఊరిగే ఆబోతు,
ఏ చేలోమేసినా ఏమనంమనం”
‘పుట్టింటికి పోయిన పెళ్ళాన్ని, మళ్ళీ
కల్లారాచూసిందాకానమ్మకంలేదు”
ప్రశ్నల దారాలు లాగుతున్నాడు
పోలీసు అధికారి

‘ఆయువతి’, ‘కీళ్లమీద లాటిలతో
కొట్టటం మొదలెట్టారు,
పోలీసులు బూట్లతో మొట్టటం
మొదలెట్టారు, ...

‘గుడిసెముందు అధికారి యువతిని
చెరిచాడు
పడవారేండ్లు మానవతి తీలాన్నికరిచాడు.
‘ఆ అమ్మాయి ఉదయం ఆరుగంటలకు
చచ్చిపోయింది’.

గొల్లా పోరాటంతో పతనమాతున్న
బూర్జువావ్యవస్థ నీతిని కుందుర్తి.

‘గ్రామంలో పాతరాజుల ఘర్మానాలు
కులకటంలేదు

మూగబోయిన రాచరికాల గొంతులు
పాడేవాటలకు ప్రజలు ఉలకటంలేదు
ఆదుకొనేవారు అనుకున్న వారికి
తంతులమీద తంతులు’ (భూమిదాన)
అని వివరిస్తాడు.

రజాకార్ల పరిస్థితిని,
‘రానురాను మాత్రం గొంతులో ఉండ
మింగుడు పడలేదు.’

‘పరుగెత్తలేని రజాకార్లు
ఆ మంటల్లోపడి అసుపులు విడిచారు
(రజాకార్)

‘గాలిమేడలు కూలిపోయినై
ప్రతిఘటన నీటి బుడగలా పగిలింది
రజాకార్లు పరించడానికి యిక
పలాయన మంత్రం ఒక్కటేమిగిలింది’
దండయాత్ర.

భూస్వామ్య పతనాన్ని, ప్రజాస్వామ్య
విజయాన్ని కుందుర్తి,

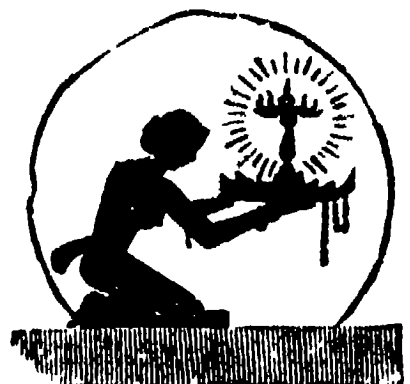
‘అడివంతా అల్లకల్లోలంచేసిన
మత్తగజం పొంగింది
ఒక జాతి ప్రతిష్టావాహిని
గట్టు తెగించుకు పొంగింది
నవాబుల నేలకు వంగింది’
(దండయాత్ర) అని పేర్కొన్నాడు.

కుందుర్తి ‘తెలంగాణ’ కథా కావ్యా
న్ని’ నిజంజయిస్తుంది, ధర్మంజయిస్తుంది.
వెలుగు జయిస్తుంది, తెలుగు జయిస్తుంది’
(ఉపసంహార) అని ముగించాడు.

ఈవిధంగా, కుందుర్తి జీవితాన్ని,
రచనల్ని, వచన కథాకావ్యమైన తెలం
గాణ’ను సమీక్షించడమైనది. కుందుర్తి
చిరస్మరణీయుడు’

డా॥ ఎ. పద్మబాల,

17-20/3, కటారి గార్డెన్స్,
రాజమండ్రి.

జాతీయతా రసగుళికలు - ఆలోచనావీచికలు

—చెప్పెల హరినాథశర్మ, ఎం. ఏ..

‘నుకవితాయద్యస్తి రాజ్యేనకింః’ అని భర్తృహరికాబోలు అన్నాడు. రస వదానందసందాయకమైన కవిత్వాన్నా స్వామించునపుడు పాఠకుడు తన పరిసరాల్ని మరచి ఆలౌకికానందాన్నినుభవిస్తాడు. కవిభావాలతోమ మేకమై, ప్రభాదాన్ని అకలింఘచేసుకుని ఆచరించాలనుకొంటాడు. కవి నే ఆదర్శంగా తీసుకుని అనుసరించాలని చూస్తాడు. అందుకే కవి కలం సమాజహితాన్ని దేశహితాన్ని కాంక్షించాలని ప్రాచీన కవులు భావించారు. జూడితంబుగోరి మహాభారత రచన కృపకృమించిన నాటి నన్నయనుండి నేటివరకు ఎందలో కవిపండితులు దేశహితం కోసం జాతీయాభ్యుదయపథంలో కవితారసస్పష్టి గావిస్తూనే ఉన్నారు. ఆ కోవలోనే గళమెత్తి కవితాలాపన చేస్తున్న యువకవి శ్రీకనకర్తి రామచంద్రాచార్యులు.

తమ గుండెదుల్లో రేగిన భావావేశానికి అక్షరరూపం కలిగించి పాఠకులగుండెలకు తగిలించిన తొలి కవితాకృత్తి ఆలోచనావీచికలు. కవి భావనాబలానికి, రసశ్రుష్టికి అద్దంపట్టిన ఈ కవితాసంకలనం 1980 లోనే వెలుగుచూసి కవిదేశభక్తికి, జాతీయదృక్పథానికి ప్రతీకయై నిలిచింది. ‘జాతి, దేశనానికి చైతన్యాన్ని మూడిపెట్టుకుందాం రండ’ని సాంఘిక శాస్త్రవేత్తలకు పిలుపునిచ్చిన ఈ కావ్యం, ఇరవైనాలుగు కవితా ఖండికలతో కవి ప్రతిభకు గీటురాయిగా నిలిచింది.

సమాజం సంఘటిత శక్తిగా ఉన్న స్వాస్థ్య దానిని ప్రపంచంలోని ఏక శక్తి

ఏమీ చేయజాలదు. సమాజంలో సంఘటిత శక్తిగా పించి, అనైక్యత ప్రబలిన ప్రతి సారీ దేశంపరాధీనమైందని చరిత్ర చెప్తోంది. అదిగ్రహించినకనకపర్తి ‘మనం ఆ నేది ముక్కలై, నువ్వు - నేను’గా మారవ్యతిరేకతలో పయనిస్తున్న దృశ్యాన్ని చూసి కలతచెందాడు. దానిక్కారణం స్వార్థమనిగ్రహించాడు.

మనిషి మానవతనుండి
ఒక మెట్టుక్రిందకు దిగజారినపుడు
ఆ మె (స్వార్థం) తనవిశ్వరూపాన్ని
ప్రదర్శిస్తుంది.
నేను-నాది అనే అడక తైరలోని
రెండు అంచులమధ్య
నిను నులినులిగాచేస్తుంది
(ఆ మెను ప్రేమించకు)

అని హెచ్చరించాడు - సమాజంలోని ఈ అనైక్యతా కులవిభేదాలే మూల కారణమన్న సత్యాన్ని కవిదృఢంగా విశ్వసిస్తున్నట్లు పలుఖండికల్లో కనిపిస్తుంది.

‘కులమతాలనే
కులగిరుల
రక్కల్ని విరగగొట్టి కులిశమది’ అని
‘నాజాతి జీవగర్’ అనే కవిభావనా,
తరతరాలుగా
తాతమత్తాతలంతా
సంధిస్తూనన్నాన్న
వర్గవిభేదమనే ధనుస్సిది
(ధనుర్భంగం)

సమతావైదేహిని
నల్లరికి అంటగట్టడం యిప్పంతేక

ఏజనకుడూ

ఈధనుర్భంగాన్ని చాటించడంలేదు
(అదేఖండిక)

ఈకుల విభేదాల నధిగమించడానికి
“సమాజంకోసం సమతావాదం తయారు చేస్తున్నామంటారు.” జాతి సమానత కోసం నాణ్యమైన భావాలను నగిషీలుగా చెక్కుతాను’, అంటారు సమతావాదం అనే ఖండికలో

పకుపక్ష్యాదులకు రక్షణకల్పించడం కోసం స్వసుఖాన్ని పరిత్యజించి, శాధలను ఆనందంగా ఆహ్వానించిన సంస్కృతి మనది. ఆ విషయాన్ని విస్మరించి అపమార్గంలో పయనించడం క్షేమంకరంకాదు, అందుకే

‘మాంసానికి మాంసం ఎగురిచ్చి
ఓ చక్రవర్తి కాపాడుకున్న
కపోతాన్ని’ గుర్తుచేసి
విధులు, డలాన్ని గెలిచినమనం
విద్యేహల్ని గెలిచా’ంటాడు’

పరమాణువును పరీక్షించిన మనం పరమార్థాన్ని వెదకాలంటాడు ‘అకాంతి కపోతం’ కవితలో.

సమాజంలోని పతికదలికను కళ్ళ మెక్కిస్తోన్నట్లుకొంద పరిశోధించి, సృజనాత్మక శక్తిని వెలికితీసే ప్రయత్నం చేసినకవి సమాజమహాకావ్యానికి చైతన్య వ్యాఖ్య రచిస్తానంటాడీ కావ్యంలో.

‘న్యాయం బడిలో
అధర్మమనం
నాగరిక దుస్తుల్లో
అవినీతి విరేచనం’

నేటి సామాజిక దుస్థితిని ఎంతచక్కగా చెప్పాడు. ‘యిది నాజాతికి సోకిన కలరా’ అని రోగ నిర్ధారణచేసి, ‘అక్షర రూపంలో ‘కళ - రా డ్రాపు’వేసి’ నయంచేసే యత్నంచేసారు. (కలరా గీతం)

'నీ దుగ్ధతవ

మందు నాకలంలోఉంది'

రమ్మంటూ పిలిచి

జడత్యపు

అంగరఖా విడిచి

అవతలపాచేసి

ఇప్పుడువీస్తున్న గాలి

గుండెల్లాకాపీబుళో' మంటారు

'చికిత్స' అనే ఖండికలో.

'స్వార్థపరత్వం, పదవీవ్యామోహం అనేవి స్వార్థంత్రయమనే పాపసాన్ని తాగేసాయంటూ స్వార్థాన్ని సతతహరి తారణ్యంలా, నిరుద్యోగాన్ని పాడవైన జీవనదిలా ఆభివర్ణిస్తారు. మనిషి = దేశం అన్నది గురజాడ ఉద్దేశం అయితే మనిషి = ద్వేషం + వేషం, యిదివర్త మానకాస్త్ర) నిర్దేశం (కాలసమ్మితం) అన్నవాక్యాల్నిబట్టి కవిహృదయాన్ని పరి కిస్తే దేశపరిస్థితి అతన్నంత ఆవేదనకు గురిచేసిందో అర్థం చేసుకోవచ్చు. యిలాంటి ద్వేషాన్ని వేషాన్ని కళారా చూకాడుగనుకనే 'సాహిత్యపు పాల సమాదాన్ని మధించి, అప్పుతానికి బదులు హాలాహాలాన్ని దుష్టగ్రహాలకు పంచుతా నంటాడు' ఆవేశంతో (సమాద్రమధనం).

దేశం ప్రగతిపథంలో పయనించా అంటే పంటపొలాలు పచ్చగాఉండాలి. విలయతాండవం చేస్తున్న దుర్భిక్షస్థితిని కళ్ళకు కట్టినట్లు వర్ణించారు కవి.

నీటిని ఆవిః చేసి

మూర్ఖ్యకిరణాల మాట అటుంచు

నేలకు పచ్చదనాన్నిచ్చే

వర్షపు చినుకు సంగతి ఆలోచించు

(పతనం)

చిక్కికల్యమైన ఊరిప్రక్క

చెలువేదో మొర పెట్టుకుందిను

నాలుకపై తడిచూరిన పంటకాల్వ

గుండెపగిలించుతున్న దృశ్యాన్నివర్ణిస్తూ

అడిదము సూరకవి - క్షార్తేకార సంచి

—శ్రీమతి అడిదము శారద

విజయనగరం జిల్లా శ్రీరాంనగర్ లో 1990 అక్టోబరు 15, 16 తీదీలలో 'సప్తస్వరాలు' పేరుతో అడిదము సూరకవి రచనపై 'సాహిత్యగోష్ఠి - సమాలోచన సంకలనం'లో సాహిత్య కోవిదులు - పండిత ప్రకాండులు - అవధాని శేఖరులాదిగా సునిశిత పరిశీలనతో చక్కని వ్యాసములు రచించి పాఠక

ఆరుద్ర ప్రవేశిస్తూనే

అదుర్దా బీజాలనునాటింది

అనుకొన్నట్లశ్లేషలో

అకాభంగమే మిగిలింది

చిత్తలో అడుగిడినమాట

చిత్తకాంతే కరువైంది

(స్వార్థంపలుకలేను)

కర్నకుని ఆవేదన కళ్ళముందుంచు తాయిపుట్టిన గంపెడుపిల్లల్ని పోషించు తోలేని ఫూర్ ఫోలో వూరి గుడిసెలో పూలబాణం వెలుగలన్ని ఆకాంక్షిస్తారు.

"చేతులున్నాయంటే చప్పట్లు కొట్టడానికికాదు చేతగానితనపు చెప్పుచేతల నుండి, చైతన్యాన్ని సొంతం చేసుకోవడానికని ప్రకటించిన శ్రీరామచంద్రాచార్యుల కలం ఆడుకుతున్న ఆక్షరాల విర్తి నాలు, బీజువారిస సమాజపు మెదడు ధూమిల్లో చైతన్యపు పంటను పండించాలని ఆశిద్దాం.

చెప్పేరి హరినాథశర్మ.

P.O. మర్పడగ-502372,

కొండపాక మండలం,

మెదక్ జిల్లా.

.....

లోకానికి అమూల్యకానుకగా అందించారు. ఇది ఎంతయూ ముదావహము.

'గడియకు నూరుపద్యములు చెప్పగలదిట్ట, కాపానుగ్రహసమర్థుడు, 'కవితా తత్త్వంబు సూరకవికే తెలియున్' అని సమకాలికులచేత పేరుపొందినట్టి ఘనుడు, అయిన మన సూరకవి తన "కవిసంశయ విచ్ఛేదము"లో ఒండు రెండు ప్రదేశములలో పడిన ప్రమాదములను అవధాని శేఖరులు.కందుకూరి రామకృష్ణ సూర్యసారాయణ ఎత్తిచూపిరి. అందులో క్షార్తేకార సంచి విషయము ఒకటి.

ఇడుగవచ్చునుల్యపృష్టపై నిర్వసంధి

మాత్ర ముక్కొక్కచోటను

మట్టు మీట

కొలుకునఘ మడంప గొరించు శేఖరు

నన్నయట్లు కవిజనాను మతిని'

అని క్షార్తేకారసంచిని అంగీకరించినాడు. కాని 'ఒక్కొక్కచోటను' అని గడుసు తనముతో, చెప్పినాడు. 'క్షార్తంబయిన ఇత్తునకు సంధిలేదు' (బా॥వ్యా.), 'క్షార్తతోనభివేత్సదా' (అ॥కా॥) క్షార్తక ఇకారమునకు సంధిరాదని చిన్నయనూరియూ, అధర్వణుడు నిషేధించియున్నారు. సూరకవి ఉగాహరించిన పద్యములలో కవిత్రియము వారి పద్యములకు పాతాంతరములు కలవు.

ఉదా:- 'చాపము నా కందిమ్మచుడు'

అను పాదములో అందిమ్మ అనునది శబ్ద పల్లవముగా గ్రహించినచో క్షార్తేకార సంచికి అవకాశ ముండదు. ఫలితార్థ మేమనగా ప్రాచీన మహాకవులకు క్షార్తేకార

సంధి ఇష్టము కాదని ఆర్వాచీనులు కొందరుపయోగించినను క్షార్వకేకార సంధి సాధువుకాదని చిన్నయనూరి 'సక్త్య' అని 'శల్లలక్షణములు' కూడ నిర్ణయించినాడు. క్వీచిత్ సవర్ణానాం దృశ్యతే' అని క్వీచిత్ శబ్దగ్రహణముతో అహోబలపతి ప్రాచీనుల ప్రయోగములను మాత్రమంగీకరించినని. కాని ఇందు నూరకవి క్షార్వకేకారసంధిని అంగీకరించుట ప్రమాదమో యనక తప్పదు అని అవధానశేఖరులు ఉటంకించిరి. కాని-

అడిదము రామాదాపుగారు వ్రాసిన 'అడిదము నూరకవి జీవితము' అనే పుస్తకంలో పదియవ ప్రకరణంలో కవి సంశయ విచ్ఛేదమును గూర్చి వాయించు ఈ క్షార్వకేకారసంధి విషయమును గూర్చి విశ్రులముగా చర్చించి యుండిరి. అది ఏమన-

ప్రయోగము :-

1. ఇతిదు మదీయ పురోహితుః
డితనికిః దగ నెల్ల పను లెఱింగించి
పుడే (ఉద్యోగపర్వం)
2. ....
జమ్మి వెసంబ్రాకి విడిచి చాపము
నాకం
దిమ్మమడు.....(విరాటపర్వం)
3. దర్శించి యతనకే దగుదునో
తగవోయ
నియించుక సంశయింతురాత్మ
(నైషధం-శ్రీనాథుడు)
4. నిగి డిరువైపుల న్వెడల నేటయి
నీటగు వీటికోట (శుద్ధాంధ్ర
రామాయణము-
అడిదము బాలభాస్కరుడు)

ఇకారసంధి క్రుతి కటువుగా నుండునని ప్రాచీను లద్దానిని అంగీకరింపరయిరి. అట్లయినను క్రుతి కటువుకాని ఇకార

సంధి దుష్టము కాదనియే వారి యాశయము. ".....వా! రా తెలివెందును గలదె" (ఉద్యోగపర్వం 2వ ఆశ్వాసము 225 పద్యం) అని తిక్కయజ్ఞ ప్రయోగించి యున్నాడు. సామాన్యముగా ఇకారమునకు తులవ్యాచ్చు పరమగునపుడు సంధి క్రుతిహితముగానే యుండును. ఇకారసంధి దుష్టమును నిబంధనమునకు ఆకారాది పరకేకార సంధియే దుష్టమని యెన్నదగును. ఆలోచింపగా క్షార్వకేకార సంధి నిషేధమును తాలవ్యస్వర పరక స్థలముల నుండు కాదని మహాకవు లభిప్రాయపడినట్లు స్ఫురించుచున్నది. ఇట్టి భాషాతత్వమును కనిపెట్టియు మహాకవుల ప్రయోగరహస్యముల కనిపెట్టియు దానినే యనుసరించియున్న సమర్థుడగు నూరకవి క్షార్వక సంధి విషయమున అట్టి వ్యవస్థ నేర్పరచి క్రుతిహితములును మహాకవి ప్రయుక్తములును అగు ఇకార పరక క్షార్వక సంధులనే యుదాహరించి యున్నాడు.

ఉపసంహారం చేసే సమయంలో నాలుగు మాటలు మనవి చేయుదును.

ఒక లాక్షణికుడు నిర్వచించిన నూత్రములను వేరొక లాక్షణికుడు ఖండడించడమో లేక తద్విరుద్ధంగా నిర్వచించడమో పండితలోకంలో ఏనాటినుంచో వ్యక్తమయ్యే ఆచారం. ఉదాహరణకు చిన్నయనూరిగారు బా॥వ్యా॥లో ఆచ్ఛిక పరిచ్ఛేదం 8వ నూత్రంలో 'కూతు' శబ్దము ప్రథమైక వచనంబునకు రువర్ణబంగు' కూతురు-కూతులు-కూతురు - కూతుళ్ళు - కూతురు నిత్యాది రూపంబులు గ్రామ్యంబులని ఎఱుంగునది అనుకాసనం చేయగా 1886 సం॥లో, అచ్చయిన రావిపాటి గురుమూర్తిగారి వ్యాఖ్యానంలో 147 వ నూ॥లో కూతుశబ్దానికి ప్రథమాబహువచనం కూతుళ్ళు అనే ఉంది. ఇలాంటివి ఎన్నో

ఉదాహరణలు చూపించవచ్చును. నూరకవి సామాన్యము. కాదు ప్రముఖలాక్షణికుడు. ఆయన కవి సంశయ విచ్ఛేదమున గల తద్భవ ప్రకరణము ఆ విషయంలో నేటికి ఏకైక ప్రమాణంగా ఉంది. అందుచేత ఈయన ఇత్యాసంధి ఒకొక్కచోట అనగా శ్రవణపేయముగా ఉన్న పరిస్థితుల్లో చెల్లుకుందని అనుకాసించడానికి అధికారం ఉంది. తన అనుకాసనానికి అనేక ప్రమాణాలు చూపించాడు.

1. ఇతిదు మదీయ పురోహితు

డితనికి దగ నెల్ల పను లెఱింగించిపుడే
(ఉ॥ ట॥)

2. జమ్మి వెసంబ్రాకి విడిచి చాపము నా
కందిమ్మగు (విరాట. ప.)

3. తగుదుకొ తగవోయని యించుక
సంశయింతురాత్మ (నైషధంధం)

4. చింతించు - (అము క్తమాల్యద)

5. అడిగిచ్చు - (విజయ విలాసం)

6. నిగి డిరువైపుల న్వెడల నేటయి
యణము)

7. ఎక్కడ నుండిట వచ్చినారు (కవుల
వృత్తము)

భారతంలో 'ఎఱిగించిపుడే' అనే దానికి పాఠాంతరముందని, "అందిమ్మ" అనేది ధాతుపల్లకమని తీసివేసినను, నైషధము, అము క్తమాల్యద, కవులవృత్తము, శుద్ధాంధ్రరామాయణము, విజయవిలాసము వంటి గ్రంథములందరి ప్రయోగాలు ప్రమాణాలుగా స్వీకరింపక తప్పదు. అందుచేత చిన్నయనూరికంటే వూర్వుడు, సర్వవిధాల ప్రతిభావంతుడు అయిన నూరకవి కవిసంశయ విచ్ఛేదమనే లక్షణ గ్రంథంలో ఇత్యసంధికి సంబంధించి చేసిన నిర్వచనం సర్వలభ శిరసాపరిధార్యమే.

ఈవిషయం ఇలా ఉండగా అనుట, కొనుట అనేరూపాలవలన బదులుగా అంట, కొంట మొదలగు రూపాలు వాడటం తప్పని అధర్వణుడు, అహోబలపతి అను శాసించినా ఆముక్తమాల్యద, పారిజాతాపహరణము, కేయూర బాహుచరిత్ర, భారతం ఉద్యోగ పర్వం, భాస్కర రామాయణం వంటి అసంఖ్యాక గ్రంథ ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. (చూడు బాల కవి శరణ్యం పుట 51, 57) అహోబలుడూ, అధర్వణుడు నిషేధించినఅంట, కొంట, రూపాలవలన తమకావ్యాలలో ఎందరో మహాకవులు సాధుత్వాన్ని కల్పించినట్లే ఈ ఇత్యసంధికి చేమకూర, రాయలు, శ్రీనాథుడు మొదలగువారు తమకావ్యాలలో ప్రయోగమూలంగా సాధుత్వాన్ని కల్పించారు. కవిసంశయ విచ్ఛేదంలో వానినే నూరకవి నూత్ర బద్ధం చేశాడు. 'ప్రయోగ శరణం వ్యాకరణం' అనే నానుడి సర్వలక్ష విదితమే.

'అలోచింపక క్షార్థకేకారసంధి నిషేధమును దాలవ్యస్వరపరక స్థలముల యందు కాదని మహాకవులభిప్రాయ పడినట్లు తోచుచున్నదని కీర్తికాయులైన పండిత అడిదము రామారావు శంకులు గారు నూరకవి చరిత్ర (181 పుటలో) లో నూచించినట్లు ఇది ఖరకే మనవి చేశాను. అంచేత ఇత్యసంధి సాధుత్వ విషయమై నూరకవి కవిసంశయవిచ్ఛేదంలో ఇచ్చిన తీర్పు తిరుగులేనిది.

అడిదము కొరద.
ఎ. పి. ఆర్. స్కూలు,
రాజఙ్గమ్మంగి,
తూ||గో||జిల్లా.

(* *)

వేదుల వివానాక్షిదేవిగారి "ఫల్గుణీ మహాత్మ్యము"

(ఒక పరిశీలన)

— శ్రీమతి యం. మీనాప్రభాకర్

మనకు క్షేత్రమహాత్మ్యము లున్నవి కాని నదీమహాత్మ్య కావ్యములు తక్కువ. మన పుణ్యక్షేత్రములన్ని పవిత్రములైన నదీతీర్థములలోనే వెలసినవి కనుక ఆమహాత్మ్యము ఇందే అక్కడక్కడ నమల ప్రకృతి యుగ్గడింపబడినది కాని ఈకావ్య మటుల కాదు.

ఇందు మాదాస్వాసములున్నది. ఇందలి కథ రామాయణ సంబంధి. ఇందు శ్రీరాముడుకాక సీతాదేవి దశరథునికి పిండ ప్రదానము చేయుట, అందననూ వాలుకా పిండములు పెట్టుట ముఖ్యలివ్యత్తము. గ యా క్షేత్రమున ఫల్గుణీ నదికి అవలివైపున ఒక సామాన్యమైన అలయమున ఆనాటి దశరథుని చేయి అందు సీతాదేవి యుంచిన వాలుకా పిండములు ఇప్పటికిని ఉన్నవి. ఈ కథాసంగ్రహ మిటులున్నది.

దండకారణ్యమందలి పంచవటిలో సీతారాములు సంతోషమున కాలము వెళ్లుచుచుండిరి. అంత దశరథుడు గతించి సంవత్సరము గడిచి క్రాద్ధదినము వచ్చెను. దశరథునకు ఏణిమాంస మనిన మిక్కిలి యిష్టము కనుక క్రాద్ధదినమునాడు రామ లక్ష్మణు లిద్దరు లేడి వేటకై వెడలిరి.

అది క్షైత్రమాసము. ప్రకృతి కనుక శోభతో నొప్పుచుండెను. సీతాదేవి ఫల్గుణీతీరమున ఆ శోభను తిలకించుచు నిలువగా నచటికొక నవయువతి స్నానార్థమై వచ్చి తాను తెచ్చిన పసుపు కుంకుమలలో కొంత సీతాదేవికిచ్చి తాను

ఆ నదిలో స్నానమాడి అచటనే యొక వృక్షముకింద నిలిచెను. అంత సీతాదేవి ఆవిడ యిచ్చిన పసుపు కుంకుమలతో నా నదీమరిల్లి నర్పించెను. అపుడందుండి యొక తామర మొగ్గ విచ్చుకొన్నటుల కంకణములు, మంగుళీయకములు గల యొక యంజలి పైకి వచ్చి నిలిచెను. అది చూచి సీత ఆశ్చర్యపడుచుండగా ఒక కంఠస్వరము జానకీ! నేను మీ మామను. దశరథుడను. రామలక్ష్మణులు ధన్యులు. భరతుడు పాదుకలు గొనిపోయి భక్తితో రాజ్యము చేయుచున్నాడు అని తెలుపగా సీత భక్తితో ఆ చేతులకు నమస్కరించెను.

దశరథుడు, భోజనవేళ యైనది నా కాకలి యగుచున్నది కనుక భోజన మిడి నన్ను ధన్యుని చేయుము. భుజించి నేను దివి కేగెదను అనెను. అది విని ఆమె మహారాజా! మీ కుమారులు క్రాద్ధమున కవసరమైన వస్తుసంబారములు తెచ్చుట కేగినారు. కనుక వారు వచ్చువరకు ఆగుడనగా నతిడు నేనంతవరకాగను అని తొందరించెను.

అప్పుడు సీత ఎంతయో కృంగి ప్రాణేశునికై ఎదురుచూచి ఆతడెంతవను రాక పోవుటచే మనసు చిక్కబట్టుకొని ఆ నదీ తీరమందలి యిసుకతో పిండములు చేసి భక్తితో అతని దోసిలిలో నుంచగా నవి కంచభక్ష్యపానాన్నములుగా మారెను. దశరథుడు "తృప్తోస్మి తృప్తోస్మి" యని వానిని స్వీకరించి అంతర్ధానమయ్యెను.

అపుడు సీతాదేవి ఆ సంభ్రమాశ్చర్యములనుండి లేచుకొనక మునుపే శ్రీరాముడు మృగముతో వచ్చి సీతా! వేటలో ఆలస్యమైనది. నేనిక వెంటనే స్నానమాచరించి వచ్చి శ్రాద్ధకర్మ నొనర్చిననగా నామె యిపుడు మీ తండ్రిగారేలేంచివారు. మీరు వచ్చువరకు నిరీక్షించుడని చెప్పినను వినక ఆపరాధ్యమయ్యెను తొందరింప నిచట దొరకన పదార్థములే నేను వడ్డించితిని. వారివి స్వీకరించి సంఘట్టుతి ఏగిరిని తెలిపెను. సీత మాటలకు రాముడ చ్చెరువంది ఎన్నడును యిట్టి సంఘటన కనలేదు కనుక ఓ. కాంతా! నీ మాటలు నమ్మశక్యమగుట లేదనెను. అపుడామె భర్త తనమాట నమ్మనందుల కెంతయో బాధపడి ఓదేవా! నేను ఎన్నడైన అసత్యమాడితివా! ధర్మపథము తప్పి సంచరించితివా! మీరే దైవమని నమ్మి మీ వెంట వనములకు వచ్చి నందులకు ఇదేనా మీరు నాయెడల చూపిన నమ్మకమని ఎంతయో నొచ్చుకొనెను.

ఇక్కడ రచయిత్రి అందరు స్త్రీలకు వలసే సీతాదేవికి పైతము భర్తపరిక్షలు తప్పవయ్యెనని లోకరీతిని ప్రకటించి భర్త తన మాటలు నమ్మనపుడు భార్య ఎటుల బాధపడునో ఎంతో సహజముగా చిత్రించెను.

అపుడు శ్రీరాముడు సీత మాటలు విని ఓ సీతా! ఇందు కెవరైన సాక్షులు గలరా యనగా నపుడామె ఘట్టబీదని ఓ నదీమతల్లి! నేను నీ పవిత్ర తీరమున నివసించుచున్నాను. నా పతి నా మాట నమ్మటలేదు. ఈ దశరథాత్మజునితో నీవైన నిజము చెప్పి నా బాధ చల్లార్చుమని వేడగా నా నదీకన్య ఎంతకును పలుక దయ్యెను. అపుడామె దాని తీరమున మేలి మేయుచు తిరుగుచున్న గోవును

చూచి ఓ తల్లీ! నీవైన జరిగిన నిజమును చెప్పమనగా ఆ గోమాల నన్ను కాదన్నట్లుగా మృగము నటు త్రిప్పుకొనెను. పిమ్మట సీత అంతవర కనటికి వచ్చి స్నానముచేసి చెట్టుక్రింద నిలచిన యువతి నడుగ గా నామెకూడ ఏదియు మాటాడ దయ్యెను. అపుడు సీత మిగుల పరితాపము నొంది ఘట్టబీదనిని "నీవు తెలిసియు నిజము చెప్పకపోయితివి కనుక ప్రవాహము దప్పి యింకిపోదువుగాక" అనియు, గోమాలను "నీవు నిజము పలుకుటకు మృగము త్రిప్పితివి. కనుక నీ మృగమేవరికి చూడగాదని", వృక్షముక్రింద నిలచిన స్త్రీని "నీవు నాటి స్త్రీయని గూడ చూడక నన్ను నమ్మి చూచిన నిజము చెప్పకపోయితివి. కనుక నీవు (నిత్యాలంకారయృక్తవైనను) అగుచివై నెగడుచుందువుగాక" అని శపించెను.

అపుడా కాపమానకు భయపడి ఘట్టబీదని వచ్చి ఆమెతో తల్లీ! నేను శ్రీరాముని బాణమునకు వెరచి నిజము చెప్పలేకపోయితిని. నన్ను కనికరించి నా కాపమును పసంహరించమని ప్రార్థించగా నీ ప్రవాహమున నాలుగు నెలలు మాత్రమే నీరుండి మిగిలిన ఎనిమిది నెలలు అంతర్వాహినిగా పారుచుందువుగాక అని ఘట్టబీదని కొసంగిన కాపమును సవరించెను. అటులే నిజము చెప్పుటకు తలను త్రిప్పుకొని తోకను చూపింది కనుక గోవును నీ పుచ్చమును మొదట వర్ణించి ఆపిమ్మట మృగము చూతుగని, అట్లే స్త్రీకి నీవు నెలకు మూడు దినములు మాత్రమే యశుచిగా నుండువని తన కాపమును మార్చెను. ఇదీ ఈ కావ్యమందలి కథావృత్తాంతము.

ముచ్చటైన ఈ మూడాశ్వాసములను హృదయంగమంగా మలచిన ఈకవయిత్రి చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారి మేనకోడలైన రావూరి సుబ్బమ్మగారి

కుమారి. వేగుల రామచంద్రకీర్తిగారి సహధర్మచారిణి ఈమె చిలకమర్తివారి మనుమరాలు కనుక ఆ తాతగారి సాహిత్యపు వాసన కొంత వారసత్వముగా అబ్బినదనవలె.

కావ్యాదిని కవయిత్రి తల్లికి, మామగారికి, తాతగారికి అంజలి ఘటించి సీ॥ కడుగాగనమునీయు కన్నశిండి గతింప

ప్రేమిడిమై నన్నుఁబెంచె నెవడు;
వ్యాధిపరంపరల్ పగబట్టి బాధింప
సుల్లమునన్ దల్లడిల్లె నెవడు;
ఒక పద్దెమో, కతయో వ్రాసి విన్పింప
మోదమ్మనో మిన్నముట్టె నెవడు;
వేడ్లనో నొక పాట పీడిముప్పె బాడ
వల 'వాణి' వీవంచు నలరె నెవడు;

తే॥గీ॥ అట్టి కరుణాస్పృహండు

నా యనుఁగుఁదార

కవియు రచయిత, నాటకకర్తయైన
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవికి
కేలుమీడిచి నే కృతకృత్యు నగుదు

అని పెద్దలయొడ తన వినయమును చాటుకొన్నది. పిమ్మట ఈ కథ రామాయణ సంబంధి కనుక అదికవి వాగ్మీకికి భక్తితో మ్రొక్కి కావ్యరచన కుపక్రమించినది.

'కవయిత్రీ కవిః తస్య కర్మకావ్యం'

అని లాక్షణికోక్తి. కనుక దృశ్యమును లోలోత్తరముగా వర్ణించువాడు కవి. ఈ కవయిత్రి కోసలరాజ్యమును వర్ణించుచు అచటి సాధములు మరియు వాని మెట్లు భగీరథుడు ప్రార్థించగా దివినుండి భువికి దిగిన గంగవలె నున్నవి అని చెప్పినది. సాధారణముగా మేడలను భూమినుండి ఆకాశమునకు గొనిపోవుచు వప్రస్థలీచుంచి తాంబరములని చెప్పెదరుగాని ఈమె వానిని ఆకాశమునుండియే క్రిందికి దించుకొని వచ్చి తన ప్రత్యేకతను ప్రారంభముననే చాటుకొనినది.

తెలుగు కావ్యమాలలో ఋతువులది ఒక ప్రత్యేకత. ఒకటియో అరనో ఋతు వర్ణనయిండని కావ్యము లాంధ్ర వాఙ్మయ మున మృగ్యమన్న అతిశయోక్తి కాదు.

ఈ కావ్యమున మొదట వసంత ఋతువు వచ్చింది. కవయిత్రి వసంతమును వర్ణించుచు ఆ వసంతములోని కోయిల తానే అయి కూసెను. మల్లె మొల్లల పరిమళమాలతో ప్రవేశించే మలయమారుతము, చివురుటావలతో సింగారముగ గనిపించు వృక్షములు, విరబూసిన వేప చిగుళ్ళ చిరుచేదు వాసనలు, ఆ అన్నిటిని కలదన్నే పసిడివన్నె రంగు ఆకసము, నందన వనమో యన్నట్లు వనముయొక్క కోభ యొప్పుగా వసంతలక్ష్మి వచ్చినది.

ఈవిధముగా నవనవోన్మేషయైన వాసంతలక్ష్మి చరణమంజీరములకు మాధవుడు తన మానసమునే కానుకగా అర్పించినాడు.

అహ! ఏమా సౌందర్యరసానందము. ప్రకృతికి పురుషుడికి మధ్య ఎంతో తీయని దివ్యశృంగారభావనను ప్రదర్శించి కవయిత్రి ఇచట పాఠకుల మానసాన్నే కాన్కగా గొన్నది.

కష్టముఖములు ఒకదానివెంట యొకటి యన్నట్లు వసంతము నెళ్ళగనే వేగవి వచ్చినది. కవయిత్రి యిచట ఉపమానమును లోకవృత్తముగా మలచినది. లోకవృత్తములపైననేగాక వీరికి ఛందోవృత్తములపైన గూడ మక్కువ మిక్కుటమే యనుటకు ఈ పద్యమే తార్కాణము.

సీ॥ చూతకిసాలముల్ సొంపుమై
నోరచార్

మత్తకోకిల గట్టు మంగళముగ;
చంపకోత్పలములు జంటగాచరియించి
మాలలుగాకూర్చు మధువుతోడ;
అభిషేక మొనరించు నలరి ఘట్టేధిమల్
పద్మినీ సురభిళవారితోడ;

తేనెవాకలమున్గి తెలుచు పట్టుదుల్
గానమొనర్చు యుంకారములను

తే॥ కంచచామరములు వీచునంచితముగ;
నవనవోన్మేష వాసంత నవవధూటి
శ్రీలదనరాదు చరణమంజీరములకు;
మానసము కాన్కచెట్టును
మాధవుండు

పద్యంలో మత్తకోకిలను అన్నిటివలె కాక ఉత్తరార్ధంలో జొప్పించినది కాని అన్నిటివలె పూర్వార్ధంలోనే ఉన్న యెడల దీని యెత్తుగడ ఇంకా వృద్ధయంగమముగా నుండేదిదేమో!

ఇక కథాగమనము మాయూలే. పై సంరంభమంతయు శ్రీరాముని కట్టాభిషేకమునకు సంబంధించినది. అది చూచి ప్రజలలో సంతోషవీచికలు. అంతలోనే కైక వరాలు దుఃఖవీచికలు. ఒకవైపు దాశరథి వియోగము మరోవైపు దశరథుని వృద్ధయశుషం.

ధీరుడైన తండ్రి దీనుడై కన్నట్ట
కొడుకు లెవ్వరైన కుమిలిపోతె!

అన్న సందకోభిచిత పద్యంలో కవయిత్రిగారు సమకాలీన సమాజమును అద్దంపట్టి చూపించిరి. తండ్రికొడుకుల మధ్యగల అనురాగానికి, అభిమానానికి ఈ వాక్యము కొలబడ్డ. తండ్రిగారి దుఃఖాన్ని చూచి రాముడు ఈ పగునాలుగేండ్లు సంతోషంగా తీజాలవలె గడిపి రాగలనని చెప్పి నీతాలత్యుణులు తన వెంట బయలుదేరిగా బయలుదేరుతాడు. ఆపుడు రాముడు సీతతో

కా॥ ప్రత్యావంబున మంగళధ్వనుల
నిద్రన్ వీడి మేల్కొంచునీ
కత్యుగ్రంబగు సింహగర్జనలై సుమ్మ
మేలుకొల్పుల్ వనిన్
అత్యంతంబగు నీతికోవిదలు, మాన్యల్
నాదు మారల్; నినున్

నిత్యంబున్ కడుప్రేమతో గనెదన్,
నీరేజ వ్రలేక్షణా!

అన్న పద్యంలో ప్రతిదినము మంగళధ్వనులతో నిద్రలేచు నీవు సింహగర్జనలతో మేలుకొందువు కనుక నీవు నావెంట రాదగదు. నీతిమంతులైన నా తల్లులు నిన్ను ప్రేమతో చూచెదరు. నీ విచటనే యుండుము అనును.

ఉదాత్త పురుషుడైన ఒక భర్త మనసును కవయిత్రి ఇచట ఎంత ఉన్నతముగా చిత్రించినది.

తానెంత కష్టపడిననూ ఎన్ని బాధలననుభవించిననూ పరుల ఇంటి పిల్ల కనుక వనములబడి కష్టముల కోర్వలేదను అతని బాధను చెప్పకనే చెప్పెను.

రచయిత్రి తక్కువ తిన్నదా! రామునికి తగ్గ ఇల్లాలు సీతమ్మ. రాముడెంతటి ఉన్నతమనస్కుడో సీతమ్మగూడ ఉదాత్తమైనదే. అందులోనూ పతివ్రతా శిరోమణి. అందుకే నాథుడితో

‘భర్తతోడిదె లోకమ్మ పడలికపుడు’

అంటూ సవితతోడి ఛాయాదేవితలె, చందమామతోడ కాముదివలె, పూవు వెంట తావివలె అతని వీడకయే వెంట నంటి నడవులబడి పోయెను.

ఇక్కడ కవయిత్రి భార్యపై ప్రేమ గల ఒక భర్తను, భర్తతోడిదె లోకమని నమ్మిన ఒక పతివ్రతా శిరోమణిని చక్కగా చిత్రించినది.

శ్రీరాముడు సీతతోవలెనే తత్కుణునితోడ నీవు తల్లిదండ్రులను సేవిస్తూ తమ్ములకు రక్షణగా ఉండుమని, తండ్రికి ఒక పెద్ద కుమారునిగా బాధ్యతల నెరిగిన వాడుగా చెప్పినారు కాని అది విని అతడు అంతఃపుంగంలోనూ, రాణివాసంలోనూ ఉండేవారు ఎంతైనా సుఖంగానే ఉంటాడు. వారిని గురించిన చింత

మనకెందుక. నేను మాత్రం నిన్ను విడిచి
ఒక్క తుణ్ణిమైన నిలువలేనంటాడు.
ఇక్కడ ఈ అన్నదమ్మల అనుబంధం
లోకాత్తరం.

అయిననూ వీరతల్లి సుమిత్రాదేవి ఆజ్ఞ
కానికే నిన్ను వెంట తీసుకువెళ్ళ లేనం
టాడు రామచంద్రుడు. ఇది అతనికి పెద్దల
యెడ గల విధేయతకు ఉదాహరణం.
అప్పుడు సుమిత్ర కుమారుని సాగనంపుతూ
అన్నా వదిలెలను ఏమరుపాటులేనండా
రక్షించుచుండు మని దీవించి పంపించి,
ఆ పిమ్మట కన్నకొడుకు అడవుల పాలైనా
డని దుఃఖించు కాసల్యకు శ్రీరాముని
గొప్పదనమును గురించి చెప్పెను. ఇచట
రచయిత్రి సుమిత్రను ఒక సుమిత్రగా
చక్కగా మలచినది.

తండ్రిమాట నిలబెట్టినానని రాముడు,
అన్న వెంట వచ్చినానని లక్ష్మణుడు,
భర్త వెంట ఉన్నానని సీత ఈవిధంగా
ఎవరికి వాళే తమ కర్తవ్యనిష్ఠతో మురిసి
పోతారు.

వీరి ఆరణ్యవాసంలో గ్రీష్మ, వర్ష,
శరత్తులు మారుతవి. ఈ వర్షసలలో
వర్షాలన్ని చక్కని, చిక్కలిరసగురి
కలు.

అత్రి దంపతులకు అంజలి ఘటించిన
సీతారాములను వర్ణిస్తున్న ప్రథమాశ్వా
సంలోని (ఎనభై ఆరవ పద్యము)

ఉ. ఊజితలంబు నెన్నుదురు

సోకగ భక్తిని.....

.....పుష్పఫలంబు లాసంగి

రెంతయున్

అన్న పద్యము పోతనగారి భాగవత
కథా ప్రారంభంలోని ఆరవ పద్యము

ఉ॥ ఊజితలంబు నెన్నుదురు సోకగ

మొక్కి నుతింతునెకత

.....పుస్తకరమ్యపాణికిన్

(భాగ. 1-6)

అన్న పద్యమును జ్ఞప్తికి తెచ్చును.
అనుకరణలోకూడా ఆనందరసానుభూతి.

ఇక ఇందులో ప్రధానకథ ద్వితీయా
శ్వాసంనుండి ప్రారంభమవుతుంది. మును
లందరూ ఫల్గుణీనదిని చూడబోతుండగా
వారివెంట శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణసమే
తుడై భక్తుల వెంటనడిచే భగవంతునివలె
వెళ్ళినాడు. అప్పుడు సీత ఫల్గుణీనది
వృత్తాంతం చెప్పమని అడుగుతుంది.
అప్పుడు శ్రీరాముడు మునులనోట ఆ
కథను సీతకు చెప్పించి దాన్ని ఋషి
ప్రోక్షం చేసినాడు. వారు ఆ నదీవృత్తాం
తాన్ని

మ॥ లసగుత్తుంగ తరంగ సంకులము,

వేలాపుష్పవాటిరజ

స్త్రుసరేణు ప్రకరావగాఢమయ

పారన్; దివ్యసాగంధముల్

ప్రసరింపన్ నలుదిక్కులందు.

భ్రమర వ్యాపారమే పారగా

పసమించున్ నది యొందు ఫలగి;

యనన్ పాపపహాఢ్యమ్ముగా(2-9)

అంటూ కీర్తిస్తారు. ఆ పిమ్మట గయా
నురుని వృత్తాంతం ప్రసక్తమవుతుంది.
అసలు ఈ ఇతివృత్తంకూడ గయామహా
త్యంనుండియే గ్రహింపబడింది.

ఈ రెండు కథలు ఆనగా ఫల్గుణీనది,
గయాసుర వృత్తాంతం రెండూ కవయిత్రి
సీతకు మహర్షులతో చెప్పించుటలో మంచి
బౌచిత్యమును ప్రదర్శించినది. వారా
వృత్తాంతమును వినుచు ఫల్గుణీతీరమున
కేగిరి. ఇక్కడ ఈ సందర్భము యాగ
రక్షణకు విశ్వామిత్రుని వెంట నేగుచు
అతనితో శ్రీరాముడు గంగావతరణము
ఘట్టము విన్న రీతిని తలపించును. అటుల
ఆ మహాత్యమును వినుచు వారు ఫల్గుణీ
తీరమున కేగి దాని శోభను చూచి పుల
కించిరి. అచటనే ఒక పర్ణశాల నిర్మించు
కుని మహర్షులను సేవించుచు అందే నిలి

చిరి. అంత దశరథుడు గతించి సంవత్సర
మగుటచే వారచట నుండగనే అతని
పుణ్యలిథి వచ్చెను. ఆ కథ ముందే విదిత
మైనది.

కావ్యము చిన్నదైనను ఈ కవయిత్రి
వర్ణనలు ఎంతో మనోహరముగా నున్నవి.
గయా మహాత్యమున గయానికి దర్శన
మిచ్చిన పిష్టువుయొక్క ఎడపై గల లక్ష్మి
ఘనాఘనమున గల హాదినిరలె బోల్చు
బడినది. లక్ష్మి చంచల, జలముకూడ
చంచల స్వభావము గలది. అది మేఘము
లతో నున్నది. పిష్టువు నీలమేఘశ్యామ
వర్ణమువాడు కనుక కవయిత్రి ఈ ఉప
మానముతో తన ప్రతిభను చాటుకున్నది.

సీ॥ ఆభోగి భోగ పర్యంక శయానదై

రవణింబు పీతాంబరముతోడ

... ..

... ..

కమ్రదరహాసమునను సాక్షాత్కరించి
(2-40)

అన్న పద్యము

కన్దురీ తిలకం లలాట ఫలకే

వక్షస్థలే కాస్తుభం నాసాగ్రే

నవమాక్రికం

కరతలే వేణుం కరే కంకణం

అను భగవంతుని దివ్యమంగళ విగ్ర
హాన్ని కట్టెగుట కళ్లకు కనిపింపజేయును.

గయనిచేత భగవంతుని దివ్యమంగళ
స్వరూపాన్ని వర్ణించజేసిన కవయిత్రి
ఎంతో ధన్యురాలు.

ఆ భగవంతుని వర్ణించజాలక అది
శేషుడే తన వేయి శిరసులు వంచుకొనె
నట. ఆ స్వామి విగ్రహం యోగదృష్టికి
నైకం అందలేక మునీంద్రులు భయపడిన
వారైనారట.

ఇంతమందికి అందని స్వామి, బ్రహ్మది
దేవతలు, మునులు తేరిపార జూడలేని

అ దివ్యసౌందర్యము రచయిత్రికి కనిపించెను. ఆ భగవంతుని దర్శించగలిగింది కనుకనే మృదుమధురోక్తులతో నిండిన ఈ పద్యములో భగవంతుని చదువగులకు కనుపింపజేసినది,

సీ॥ పసిపాప నవ్వలొ పరిధవ్విలెడు నీగు
అందను ముమూర్తి నరసినాను;
సత్పథంబున కంటు పాగరు నలల నీ
గంభీరహృదయమ్ము గాంచినాను;
సంజకెంజాయలొ, సరసి పద్యముల నీ
చిత్ర నైపుణిని వీక్షించినాను
పక్షి కూజితముల బ్రవహించు యుగులని
గానమాధుర్యంబు గాంచినాను;

తే॥ యో పరంధామ! పరమాత్మ!
యోగివినుత!
నేడు ప్రత్యక్షముగ గంటి నిన్ను జేవ!
కన్నులున్న ఫలంబును గంటి శ్రీశ!
తనరి తనువు తపంబును ధన్యమగుచు.
పక్షి కూజలొ, ప్రవహించు యుగులలొ
భగవంతుని గానమాధుర్యము. అన్నీ
డ్రోహాగానాలా! కాదు అవన్నియు గయా
సురుని మ్రోల ప్రత్యక్షంగా ప్రదర్శిత
మయ్యెను.

ఈ కన్ఠినలు కవయిత్రి ప్రతిభను చాటుచున్నవి.

ఫల్గుదేవది ఇంకిపోగానే అపుడంగుడి ఒక కంబుకఠి వైవాలకేశ బయటికి వచ్చి నది. ఆమెను గని సీత

ఉ॥ “ఎవ్వతె వీవు భీత శఫరేక్షణ”
... .. వచ్చితి నాతిధేయనై.
(18-119)

అని సంబోధించినది. ఇది మనుచరిత్ర కర్తయైన పేద్దన కావ్యంలో ప్రథమమవరూఢిని

“ఎవ్వతెవీవు భీత హరిశేక్షణ” అని ప్రశ్నించిన పద్యానికి అచ్చంగా అనుకరణ. అచట వరూఢిని వనంలో కనిపించి

పూదండచాటున

—శ్రీ దూర్జటి వేంకటదాలాజి

మబ్బులునిండిన ఆరాశంవైపు చూడకు;
అవి ఏక్షణంనైనా నావర్తిస్తాయి!
తలవంచుకొన్న చెట్లను చూడకు;
శోధంతో—
రోదించి రోదించి తలవంచుకొన్నాయి;
విరుపేరిలకు—
పంటిదిగువున సాగేజనాన్ని—
పిరిచి మార్చాడబోకు!
కమ్మల పలుపుకు కరువై
వెనుడుగు వేస్తున్నారు!
రోడ్లలో—
నలుగురు కలసినచోట—
నగరాలలో—
వీధులలో—

నది కనుక ఆమె హరిశేక్షణ. ఇచట ఈమె నీళ్ళలోనుంచి కనిపించినది కనుక శఫరేక్షణ. అనుకరణయందు పేరా! యని పించినది.

ఇట్టి మెళుకువలు ఈ కావ్యమున అడుగు అడుగున ప్రదర్శింపబడినవి.

పాఠకులను తన కవితావాహినిలో ముంచి ఈ కావ్యమున వారికి ఉత్తర భారత ముకింత కనుమకు కట్టించి గయా దర్శనము చేయించి ఫల్గుదేవదీ ప్రవాహమున ఓలలాడించిన ఈ కవయిత్రి ధన్యురాలు.

— ధన్యోస్మి —

యం. మినాప్రభాకర్.
పాలెం.

విరామపక్షమైన జన జీవనంలేని

ప్రాంతాల్లో—

విమానాశ్రయాల్లో—

రైళ్ళలో—

ట్రాములో—

బస్సుల్లో—

చెట్టుక్రింద పిచ్చాళ్ళు కూర్చున్న

చోట్లలో—

నదుల్లో—

సముద్రాలలో—

హోరే ప్రేగాలుల్లో—

మనిషికి మనిషికి మధ్య—

అంతరంగాన్ని అర్థం చేసుకోలేని

కోడేళ్ళమధ్య—

తలబద్దలు కొట్టుకున్నా—

తలవందిన మేధావులకు కూడా

అర్థంకావీ—

అంశం ఒక్కటే ఒక్కటి—

పరిమళాన్ని వెదజల్లే—

పూదండలు మృత్యువును కూడా

ప్రసాదిస్తాయా అమ్మ!

దూర్జటి వేంకటదాలాజి.

తెలుగు లెక్చరర్.

10-38-8 B, టీచర్స్ కాలనీ,

జనతా పేట ఫస్ట్ ఫ్లోర్,

కావలి-524 202.

(000)

ఉత్తమ సాహిత్యంకోసం

సమాలోచన

చదవండి!

చదివించండి!!

కీ. శే. బులుసు వేంకటేశ్వర మనిషికి

శ్రద్ధాంజలి

శ్రద్ధాంజలి

కం. నాకమున కేగితివని
అకాశపువాణివార్త నాకర్ణింపన్
మాకెంతో దిగ్భ్రాంతియు
చేకులెను వికలమయ్యె చిత్తమృతన్

తే.గీ. అశ్రుపూరిత నయనాబ్జయైన నాదు
కలము దుఃఖించుచును మషీజలము రాల్చి
అప్రయత్నముగాను పద్యాలుప్రవాసె
భక్తి మీకు నివారణ లర్పణముజేయ

కం. కవిపండితరత్నమవై
భువియందు వెలింగితివు బుధనుతపాత్రా!
ధ్రువతారగ నికమీదట
దివియందు వెలుంగ జేసితివి సుచరిత్రా!

కం. ఇద్దచరిత్రా! విలస
చ్చుద్ధ విపులకీర్తిసాంద్ర! సుగుణోపేంద్రా!
బద్ధాంజలివై నీకీద
శ్రద్ధ హాసంగుదు నివారణ సత్కవిచంద్రా!

తే.గీ. బులుసువారి కుటుంబ సభ్యులకు నాదు
గాఢ సంతాప మీటు లెరుగగ యొవర్చి
నీదు అత్మకు మిగుల శాంతిని యొసంగ
దైవమును వేడుకొందు హృత్పద్మమందు.

—శ్రీ వైద్యం వేంకటేశ్వరాచార్యులు

